

Gemeente Hoogeveen
Locaties te Pesse, Nieuweroord,
Fluitenberg en Stuifzand
(Gemeente Hoogeveen, Dr.)

Een Inventariserend
Archeologisch Veldonderzoek
Steekproefrapport 2009-10/04

*Gemeente Hoogeveen, Locaties te Pesse,
Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand
(Gemeente Hoogeveen, Dr.)
Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
Gemeente Hoogeveen

Steekproefrapport 2009-10/04
ISSN 1871-269X
projectleider: drs. C. Tulp (senior archeoloog)
auteur: F.B. Postma MA (junior archeoloog)
autorisatie: dr. J. Jelsma (register senior
KNA-archeoloog)

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.1

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, december 2009

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
• 1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01).....	1
• 1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02).....	3
2. Bureauonderzoek.....	7
• 2.1 Bronnen.....	7
• 2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04).....	9
• 2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04).....	12
• 2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03).....	21
• 2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05).....	25
3. Veldonderzoek.....	28
• 3.1 Plan van Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01).....	28
• 3.2 Resultaten veldwerk (KNA 3.1 VS02, VS03).....	29
4. Conclusies en advies.....	37

Appendix I:	Archeologische periodes
Appendix II:	Bekende en verwachte archeologische waarden
Appendix III:	Boorbeschrijvingen volgens Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode

Samenvatting

In verband met de geplande nieuwbouw van woningen heeft een inventariserend archeologisch veldonderzoek plaatsgevonden op zes locaties in de gemeente Hoogeveen, provincie Drenthe. Het betreft plangebieden te Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand. Voor de bouw van de nieuwe woningen zullen graafwerkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Doel van het onderzoek is vast te stellen of op de terreinen archeologische waarden aanwezig zijn die door de bodemingrepen bedreigd worden.

Het onderzoek bestaat uit een bureau- en een veldonderzoek. Bij het bureauonderzoek zijn bronnen geraadpleegd op het gebied van fysische geografie, archeologie en historische geografie. Bij het veldonderzoek zijn in totaal 226 boringen geplaatst om archeologische indicatoren op te sporen en om de gaafheid van de bodem te bepalen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat binnen *Locatie Pesse* in het verleden een deel van een middeleeuwse nederzetting is opgegraven. De locatie ligt op een zandkop en is daarom in het verleden aantrekkelijk geweest voor menselijke bewoning. In de omgeving zijn sporen uit de steentijd, bronstijd, ijzertijd en middeleeuwen gevonden. Nabij *Locatie Pesse* bevinden zich de twee dorpskernen en de es. Tijdens het veldonderzoek bleek de bodem in het noordelijke deel (het korfbalveld) van de locatie deels intact. Ook kan op grond van de resultaten van het booronderzoek niet worden uitgesloten dat zich in het overige deel van het korfbalveld restanten van diepere archeologische sporen bevinden. Daarom zijn voor dit deel van *Locatie Pesse* vijf proefsleuven geadviseerd.

Van *Locatie Nieuweroord* zelf en uit de omgeving van deze locatie zijn geen archeologische vondsten bekend. Een deel van de locatie ligt op een zandkop. Tijdens het veldwerk bleek de bodem in *Locatie Nieuweroord* deels redelijk intact te zijn. Met name rond de zandkop was de bodem van redelijke kwaliteit. Op de flank van de zandkop werd een vuurstenen afslag gevonden. Ter plaatse van de zandkop is een proefsleuf geadviseerd.

Uit de locaties te Fluitenberg zijn geen vondsten bekend. Wel zijn in de omgeving bewoningsresten uit het mesolithicum en de ijzertijd gevonden. De locatie ligt op een zandrug. In *Locatie Oost-Schuinedijk* bleek de bodem over het algemeen niet intact. In *Locatie West-Vijfhoek* bleek de bodem redelijk intact. In beide locaties werden echter geen archeologische indicatoren of cultuurlagen waargenomen. Verder onderzoek wordt daarom voor deze locaties niet noodzakelijk geacht.

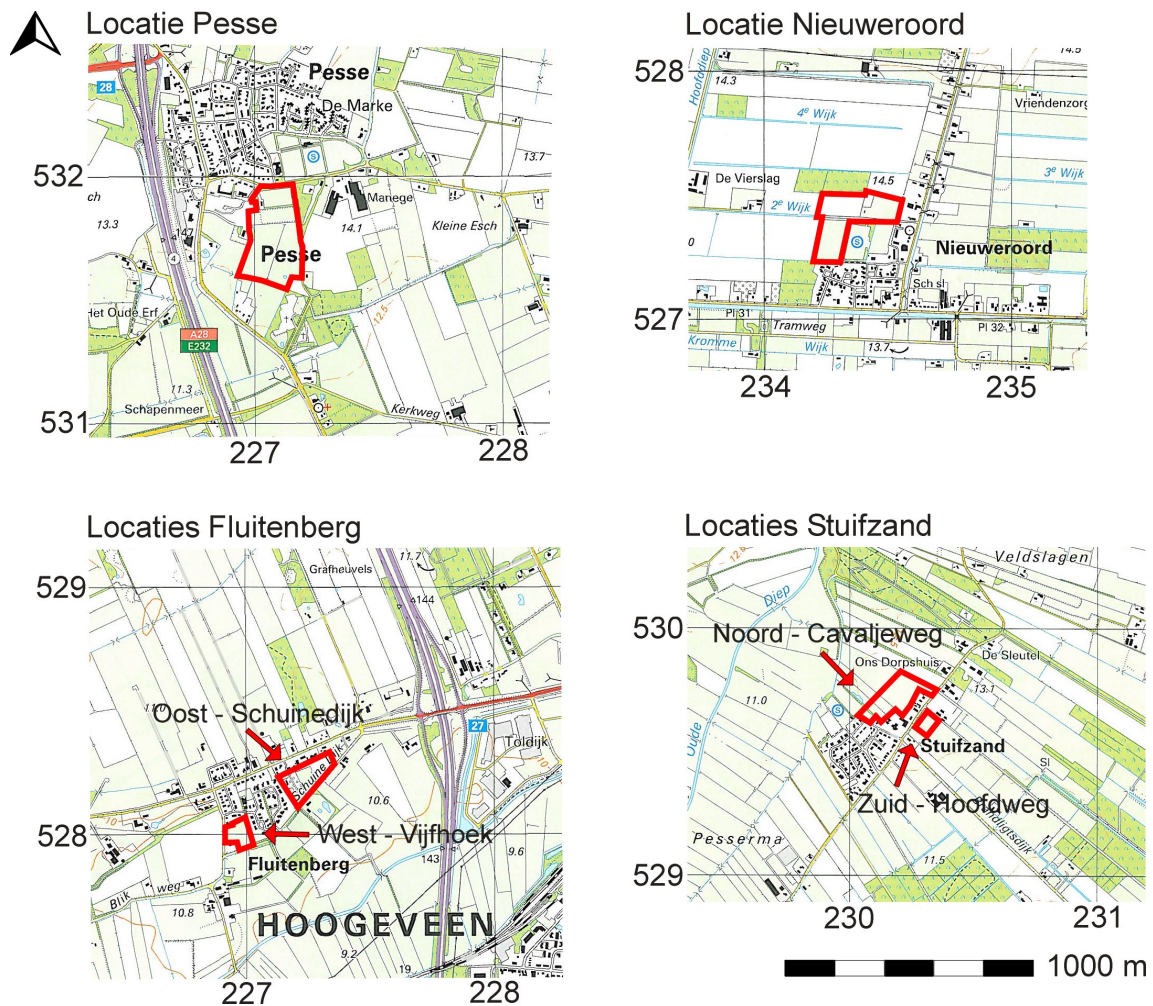
Voor de locaties te Stuifzand zijn geen archeologische vondsten gemeld. In de omgeving zijn vondsten gedaan die dateren uit de steentijd. De bodem bleek zowel in *Locatie Noord-Cavaljeweg* als in *Locatie Zuid-Hoofdweg* deels intact te zijn. Tijdens het veldonderzoek werden geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er is daarom geen nader archeologisch onderzoek geadviseerd.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01)

In opdracht van Gemeente Hoogeveen, vertegenwoordigd door de heer H.J. Mein en J.H. de Vries, is een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd op zes locaties in de gemeente Hoogeveen, provincie Drenthe (Figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is de geplande nieuwbouw van woningen. Hiermee gepaard gaande graafwerkzaamheden kunnen eventueel aanwezige archeologische grondsporen verstoren. Het doel van het onderzoek is vast te stellen of op de terreinen archeologische waarden aanwezig zijn die door de ingrepen bedreigd worden. De verstoringdiepte was ten tijde van het onderzoek nog niet bekend.

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek middels grondboringen. Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van de gebieden aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Het doel van het veldonderzoek is het vaststellen van de aanwezigheid van archeologische waarden in de plangebieden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw, de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals aardewerk, metalen voorwerpen, bouw materiaal, bewerkt vuursteen, bewerkt en verbrand bot en houtskool.

Figuur 1: Gemeente Hoogeveen: locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand op de topografische kaart (verschaald). De begrenzings van de onderzoekslocaties zijn met een rode lijn weergegeven [naar: ANWB 2004. *Topografische Atlas Drenthe 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag].

1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02)

Het onderzochte gebied bestaat uit zes locaties binnen de gemeente Hoogeveen.

Locatie Pesse bestaat uit een terrein ten zuiden van de bebouwde kom van het dorp, aan de zuidzijde van de weg Oostering. Het terrein was ten tijde van het onderzoek deels in gebruik als sportveld en ijsbaan en deels als maisveld (zie Figuur 2).

Figuur 2: Gemeente Hoogeveen: foto's van *Locatie Pesse*. Links een foto van het korfbalveld met het clubgebouw (foto genomen in zuidoostelijke richting), rechts een foto genomen in het maisveld.

Locatie Nieuweroord ligt ten noordwesten van het dorp Nieuweroord. Het plangebied grenst in het zuidoosten aan de bebouwde kom en een sportveld, en in het westen en noorden aan akkers en een perceel met bomen. Het zuidelijke deel van het terrein bestond uit volkstuinen, grasland en een akker. Het noordoostelijke deel was in gebruik als paardenweide, terwijl het noordwestelijke deel een deel van een akker besloeg (zie Figuur 3).

Te Fluitenberg zijn twee locaties onderzocht die in dit rapport *Fluitenberg Oost-Schuinedijk* en *West-Vijfhoek* worden genoemd (zie Figuur 1). Beide locaties liggen binnen de driehoek die wordt gevormd door de Fluitenbergseweg in het noorden, de Schuinedijk in het zuidoosten en de Vijfhoek in het westen. De Schuinedijk vormt de zuidoostelijke begrenzing van beide locaties. De oostelijke grens van

Figuur 3: Gemeente Hoogeveen: foto's van *Locatie Nieuweroord*. De foto linksboven toont het noordoostelijke deel van het plangebied (foto genomen in noordoostelijke richting), de foto rechtsboven de akker die het noordwestelijke deel van het plangebied vormt (foto genomen in noordwestelijke richting). Op de foto links zijn in de achtergrond de volkstuinen te zien, evenals de akker en het tussenliggende grasland (zuidelijk deel van het plangebied; foto genomen in zuidoostelijke richting).

Figuur 4: Gemeente Hoogeveen: foto's van de locaties te Fluitenberg. De bovenste twee foto's zijn genomen bij *Locatie Oost-Schuinedijk*. De foto linksboven is genomen in oostelijke richting. In de achtergrond zijn de volkstuinen te zien. De foto rechtsboven is genomen in zuidoostelijke richting. De foto links, *Locatie West-Vijfhoek*, is genomen vanaf de Schuinedijk in noordelijke richting.

Locatie Oost-Schuinedijk ligt ongeveer 200 meter ten zuidwesten van de aansluiting van de Schuinedijk op Fluitenbergseweg. Deze locatie strekt zich ongeveer 230 meter uit langs de Schuinedijk (in zuidwestelijke richting). De noordgrens ligt ten zuiden van de bebouwde percelen langs de Fluitenbergseweg. Deze locatie bestond uit grasland en volkstuinen (zie Figuur 4).

Locatie West-Vijfhoek ligt in de zuidwestelijke hoek van de driehoek waar de weg Vijfhoek aansluit op de weg Schuinedijk. Deze locatie was ten tijde van het veldwerk in gebruik als paardenweide en -bak en als tuin.

Te Stuifzand zijn eveneens twee locaties onderzocht. Deze zijn *Stuifzand Noord-Cavaljeweg* en *Zuid-Hoofdweg* genoemd. *Locatie Noord-Cavaljeweg* ligt ten noordwesten van de Hoofdweg en ten noordoosten van de Cavaljeweg. *Locatie Zuid-Hoofdweg*, aan de zuidoostelijke zijde van de Hoofdweg, betreft een deel van een perceel grasland dat zich vanaf de weg in zuidoostelijke richting uitstrekt. De onderzoekslocatie ligt aan het noordwestelijke uiteinde van het perceel, nabij de Hoofdweg. Beide plangebieden te Stuifzand waren in gebruik als grasland (zie Figuur 5). Het meest westelijke deel van *Locatie Noord-Cavaljeweg* was een tuin.

Voor een overzicht van de administratieve gegevens wordt verwezen naar Tabel 1.

Figuur 5: Gemeente Hoogeveen: foto's van de locaties te Stuifzand. De linker foto toont het westelijk deel van *Locatie Noord-Cavaljeweg*. De foto is genomen in noordwestelijke richting. De rechter foto is gemaakt bij *Locatie Zuid-Hoofdweg*, in zuidoostelijke richting.

Tabel 1: Gemeente Hoogeveen, locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand: administratieve gegevens.

provincie:	Drenthe			
gemeente:	Hoogeveen			
plaatsen:	Pesse	Nieuweroord	Fluitenberg	Stuifzand
bevoegde overheid:	Gemeente Hoogeveen			
opdrachtgever:	Gemeente Hoogeveen			
oppervlakte:	8,5 ha	4,75 ha	Locatie Oost-Schuinedijk 1,6 ha; Locatie West-Vijfhoek 0,8 ha	Locatie Noord-Cavaljeweg 3 ha; Locatie Zuid-Hoofdweg 1 ha
hoogte t.o.v. NAP:	12,5-14 m	13,7-14,5	10,5 en 11-11,5	13-13,5 m
grenscoördinaten:	Pesse NW - 227,027 / 531,963 NO - 227,152 / 531,972 ZW - 226,937 / 531,597 ZO - 227,128 / 531,544		Nieuweroord NW - 234,232 / 527,507 NO - 234,558 / 527,480 ZW - 234,345 / 527,397 ZO - 234,195 / 527,235	
	Fluitenberg Locatie Oost-Schuinedijk N - 227,336 / 528,335 O - 227,356 / 528,285 Z - 227,207 / 528,108 W - 227,128 / 528,231		Fluitenberg Locatie West-Vijfhoek N - 226,994 / 528,071 ZO - 227,029 / 527,958 Z - 226,970 / 527,938 NW - 226,913 / 528,030	
	Stuifzand Locatie Noord-Cavaljeweg N - 230,207 / 529,825 ZO - 230,213 / 529,648 O - 230,352 / 529,753 ZW - 230,032 / 529,648		Stuifzand Locatie Zuid-Hoofdweg N - 230,295 / 529,639 Z - 230,305 / 529,567 O - 230,336 / 529,607 W - 230,265 / 529,600	
kaartblad:	17C	17D	17C	17D
onderzoeksmeldingsnr:	37229	37232	Locatie Oost-Schuinedijk 37486; Locatie West-Vijfhoek 37484	37311
uitvoeringsperiode:	30 september tot en met 28 oktober 2009			
diepte onderzoek:	185 centimeter beneden maaiveld			
beheer documentatie:	Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis; Gemeente Hoogeveen; E-Depot; De Steekproef bv; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed; DINO-loket (boorgegevens)			

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van de onderzoekslocatie verzameld. Daartoe zijn de in Tabel 2 weergegeven bronnen geraadpleegd. Aan de hand van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tabel 2: Gemeente Hoogeveen, locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand: geraadpleegde literatuur en andere bronnen.

A, S. van der, 2001. <i>Archeologisch onderzoek bergbezinkbassin Pesse</i>. Grontmij, Assen. (Projectnummer 01/1636-2) Actueel Hoogtebestand Nederland (www.AHN.nl) ANWB, 2004. <i>Topografische Atlas Drenthe 1:25000</i>. ANWB bv, Den Haag, p. 50, 61, 62 en 63. Bijl, B., 2002. <i>3.8 Hoogeveen, Fluitenberg</i>. In: M.J.M. de Wit (red.), ARC-Rapporten 2001. ARC, Groningen. pp 77-80. Brongers, J.A. 1976. <i>Air Photography and Celtic Field Research in the Netherlands</i>. ROB, Nederlandse Oudheden 6, Amersfoort. Brunsting, H. 1943 Brandheuveld bij Fluitenberg, gem. Ruinen. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 61, pp. 98-100. Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS]. Google Earth Harsema, O., 1983. Kroniek van opgravingen en vondsten in Drenthe in 1980 en 1981. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 100, pp. 203-217. Indicatieve Kaart Archeologisch Waarden (IKAW). Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl). Lanting, J.N. 1977 Bewoningssporen uit de IJzertijd en de vroege Middeleeuwen nabij Eursinge, gem. Ruinen. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 94, pp. 213-249. Malssen, N. van & M. Schepers, 2008. <i>Een Archeologisch Bureau-onderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van Boringen op een Terrein aan de Hoogeveenseweg 36 te Pesse, gemeente Hoogeveen (Dr.)</i> ARC-Rapporten 2008-113. Marinelli, M.G. & D. la Fèber 2007. <i>Archeologische Rapport 2007/47. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven ten behoeve van Green Planet te Pesse (gemeente Hoogeveen)</i>. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2007/47. Nijland, G., R.J. de Lange en J.C. Smittenberg 1982. <i>Milieukartering Drenthe 1974-1978. III Fysische Geografie. Bijlage II: Fysisch Geografische Kaart van Drenthe schaal 1:50000</i>. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen, blad 5 :Hoogeveen. Reinders, H.R. en H.T. Waterbolk. <i>Archeologie en geschiedenis van Pesse. 1. De marke van Pesse en de opgravingen in het middeleeuwse oude centrum</i> (in voorbereiding). Sanden, van der, W.A.B. 1992. Resten van een lorica hamata uit de Fluitenberg, gem. Ruinen. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 109, pp. 155-166. Sanden, van der, W.A.B. 1992. Mens en moeras: het vervolg. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 109, pp. 140-154. Sanden, van der, W.A.B. 2002. Mens en moeras 3: nieuwe veenlijkavonden in Noord-Nederland. <i>Nieuwe Drentse Volksalmanak</i> 119, pp. 168-185. Sanden, van der, W.A.B. 2005. Terug naar Fluitenberg – over een maliënkolder uit de ijzertijd. <i>Palaeohistoria</i> 45/46, pp. 363-375.

- Schrijer, E., W. de Neef & A. Vissinga, 2007. *Fluitenberg, Begraafplaats Zevenberg (Dr.). Steentijd- en IJzertijdbewoning in Fluitenberg. Deel 1: Het inventariserende onderzoek*. De Steekproef 2007-02/02, Zuidhorn.
- Schrijer, E. & W. de Neef, 2007. *Fluitenberg, Begraafplaats Zevenberg. Gemeente Hoogeveen (Dr.). Deel 2: Opgraving en Archeologische Begeleiding*. De Steekproef 2007-02/02, Zuidhorn.
- Spek, T. & A. Ufkes. 1995. *Archeologie en Cultuurhistorie van Essen in de Provincie Drenthe. Inventarisatie, Waardering en Aanbevelingen ten behoeve van het Stimuleringsbeleid Bodembeschermingsgebieden*. Wageningen/Groningen.
- Stichting voor Bodemkartering, 1975. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 17 – West Emmen*. StiBoKa, Wageningen.
- Stichting voor Bodemkartering, 1978. *Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000. Blad 17 en 18 Beilen/Roswinkel*. StiBoKa, Wageningen.
- Tulp, C., 2005. *Een inventariserend Archeologisch Veldonderzoek op de Locatie Wemmenhove te Pesse*. De Steekproef 2005-05/05, Zuidhorn.
- 12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer, p. 74, 90 en 91.
- Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg, p. 239 en 240.
- Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2001. *De Franse Kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust. 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, p. 16 en 17.
- Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, p. 51, 55 en 56.
- Vissinga, A., 2006. *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan de Fluitenbergseweg te Fluitenberg (Dr.)* (briefrapport). Zuidhorn, De Steekproef 2006-06/2, Zuidhorn.
- Vissinga, A. & J. Jelsma, 2006. *Fluitenberg, Pesse & Noordscheschut (Dr.). Een Archeologisch Bureauonderzoek Fluitenberg*. Zuidhorn, De Steekproef 2006-10/3A, Zuidhorn.
- Waterbolk, H.T. 1961. Twee boomputten bij Oostering-Pesse. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 79, 244-248.
- Wit, M.J.M. de (red.), 2002. *3.8 Hoogeveen, Fluitenberg*. ARC-Rapporten 2001. ARC, Groningen. pp 81-84. (DANS EASY)
- Wit, M.J.M. de, 2003. *Een Archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van Proefsleuven op 'De Marke' te Pesse, Gemeente Hoogeveen (Dr.)*. ARC-Rapporten 2003-90.
- Wit, M.J.M. de, K.L.B. Bosma, M.J.L.Th. Niekus & G.J. de Roller, 2003. *Aanvullend Archeologisch Onderzoek op het Terrein van het Toekomstig Zorgcentrum Pesse, Gemeente Hoogeveen (Dr.)*. ARC-Publicaties 63.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen, p. 94 en 95.
- Woltinge, I., 2005. *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan de Vijfhoek te Fluitenberg, Gemeente Hoogeveen*. De Steekproef 2005-02/17, 2005, Zuidhorn.
- Vissinga, A. 2006. *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan de Kolkweg te Stuifzand (Dr.)* (briefrapport). Zuidhorn, De Steekproef 2006-06/10, Zuidhorn.
- Zeist, W. van, G.J. de Roller, R.M. Palfenier-Vegter, O.H. Harsema & H. During, 1986. Plant Remains from Medieval Sites in Drenthe, The Netherlands. *Helinium* 26, pp. 226-274.
- www.encyclopediedrenthe.nl

2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04)

Locatie Pesse

Geomorfologisch gezien ligt *Locatie Pesse* in een gebied met grondmorene, al dan niet met welvingen. De grondmorene is bedekt met relatief hooggelegen, zwak golvend dekzand (classificatie geomorfologische kaart 3L2a). Een deel van de oostelijke grens ligt op een dekzandrug die al dan niet is bedekt met een oud bouwlanddek (3K14, zie ook Figuur 7).

Op de fysisch-geografische kaart ligt *Locatie Pesse* voor het grootste deel in een vlakte (met microreliëf) van dekzandafzettingen zonder grondmorene of premorenaal binnen 120 cm onder maaiveld (classificatie fysisch-geografische kaart Nv1a). De 'N' staat voor 'niveo-eolisch' (gedurende de laatste ijstijd afgezet door de wind), de 'a' duidt op de aanwezigheid van een cultuurdek dikker dan 40 cm. Het zuidelijke deel van de locatie behoort tot een vlakte (eveneens met microreliëf) waar landijsafzettingen (grondmorene) zich binnen 120 cm onder het maaiveld bevinden (Gv1n). De 'G' in de codering staat voor 'glaciaal' (gevormd door het landijs), de 'n' geeft aan dat een 40 tot 120 cm dik pakket dekzand aanwezig is.

De bodem bestaat in het noorden en oosten van *Locatie Pesse* uit een hoge zwarte enkeerdgrond met lemig fijn zand (classificatie bodemkaart zEZ23x, zie Figuur 6). De toevoeging 'x' in de codering duidt erop dat tussen 40 en 120 cm onder het maaiveld een minimaal 20 cm dik pakket keileem begint. Binnen deze zone geldt grondwatertrap VI (gemiddeld hoogste grondwaterstand 40 tot 80 cm onder het maaiveld en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm onder het maaiveld). In het westen en zuiden is sprake van een veldpodzolgrond met lemig fijn zand (Hn23x). Hier geldt grondwatertrap V, wat inhoudt dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm onder het maaiveld is en de gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm onder het maaiveld. Bij de hierna beschreven zones waar geen grondwatertrap wordt genoemd, geldt eveneens grondwatertrap V.

Locatie Nieuweroord

Locatie Nieuweroord ligt geomorfologisch gezien grotendeels in een gebied met dekzandwelvingen die zijn bedekt met ten dele afgegraven veen (3L10). Het oostelijke deel van deze locatie ligt in een relatief hooggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte (2M45).

Op de fysisch-geografische kaart ligt *Locatie Nieuweroord* in een afgeveende vlakte waar minder dan 40 cm restveen aanwezig is (Ov4go). Deze vlakte is ontstaan door veenvorming en veenafgraving en/of -ontginning ('O' staat voor 'organogeen', wat betekent dat het materiaal van plantaardige oorsprong is). De letter 'g' duidt erop dat zich 40 tot 120 cm onder het maaiveld grondmorene bevindt, de 'o' staat voor de aanwezigheid van een 10 tot 40 cm dikke veenlaag binnen 80 cm onder het maaiveld.

Binnen *Locatie Nieuweroord* bestaat de bodem grotendeels uit meerveengrond met binnen 120 cm een humuspodzol (zVp, zie Figuur 6). In een klein deel in het noordwesten van de locatie is sprake van moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en moerige tussenlaag (zWp).

Locatie Fluitenberg

Net als *Locatie Pesse* valt *Locatie Fluitenberg West-Vijfhoek* op de geomorfologische kaart binnen een zone met de codering 3L2a. Binnen *Locatie Oost-Schuinedijk* bevindt zich hiernaast in de oostelijke punt een dalvormige laagte zonder veen (2R2). Het midden en noorden van *Locatie Oost-Schuinedijk* liggen op een dekzandrug die al dan niet is bedekt met een oud bouwlanddek (3K14, zie ook Figuur 7).

De locaties *Fluitenberg* vallen op de fysisch-geografische kaart binnen een zone van glooiende dekzandafzettingen zonder grondmorene of premorenale afzettingen binnen 120 cm onder maaiveld (Ng1).

De bodem bestaat binnen *Locatie Oost-Schuinedijk* uit een veldpodzolgrond gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand (Hn21, zie Figuur 6). Langs zuidgrens van de locatie bevinden zich zandige beekdalgronden (ABz). Binnen *Fluitenberg Locatie West-Vijfhoek* is sprake van een veldpodzolgrond met lemig fijn zand (Hn23x).

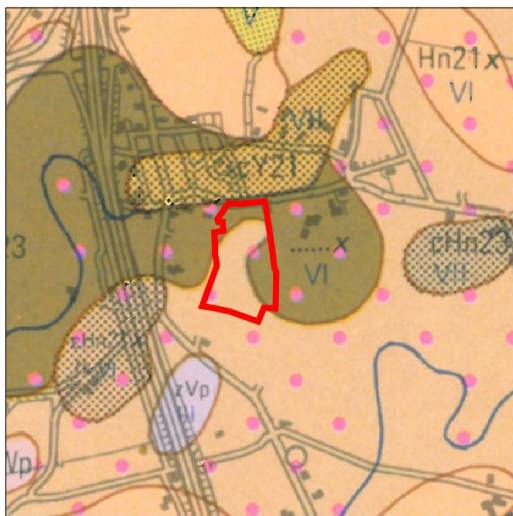
Locatie Stuifzand

Geomorfologisch gezien heeft *Locatie Stuifzand* dezelfde ondergrond als de Locaties *Fluitenberg* en *Pesse* (3L2a). Dit geldt voor beide locaties. Langs de noordwestelijke grens van *Locatie Noord-Cavaljeweg* is een moerassige laagte zonder randwal aangegeven (3N4).

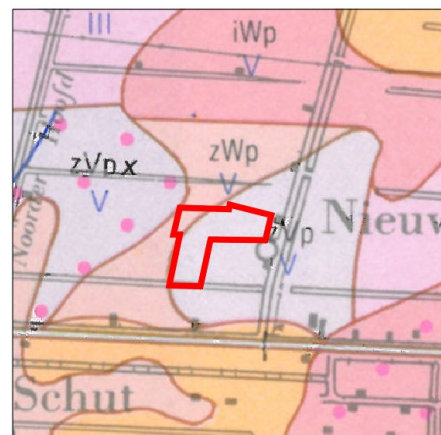
Beide locaties te *Stuifzand* liggen, net als het zuidelijke deel van *Locatie Pesse*, in een zone aangeduid met Gv1n. De zuidoostelijke grens van *Locatie Zuid-Hoofdweg* ligt op de overgang naar een zone aangeduid met Ov4go.

In *Locatie Noord-Cavaljeweg* is in het noordwesten sprake van een veldpodzolgrond gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand (Hn21, zie Figuur 6). In het zuidoosten is eveneens een veldpodzolgrond, maar deze is gevormd in lemig fijn zand (Hn23x). Dit bodemtype komt eveneens voor in *Locatie Zuid-Hoofdweg*. De zuidoostelijke grens van deze locatie ligt op de overgang naar een zone van moerige podzolgronden met een veenkoloniaal dek en moerige tussenlaag (iWpx), met grondwatertrap III (gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm onder het maaiveld en gemiddeld laagste grondwaterstand 80 tot 120 cm onder het maaiveld).

Locatie Pesse

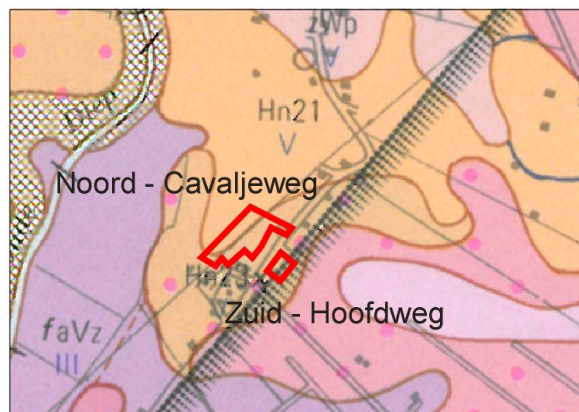
Locatie Nieuweroord

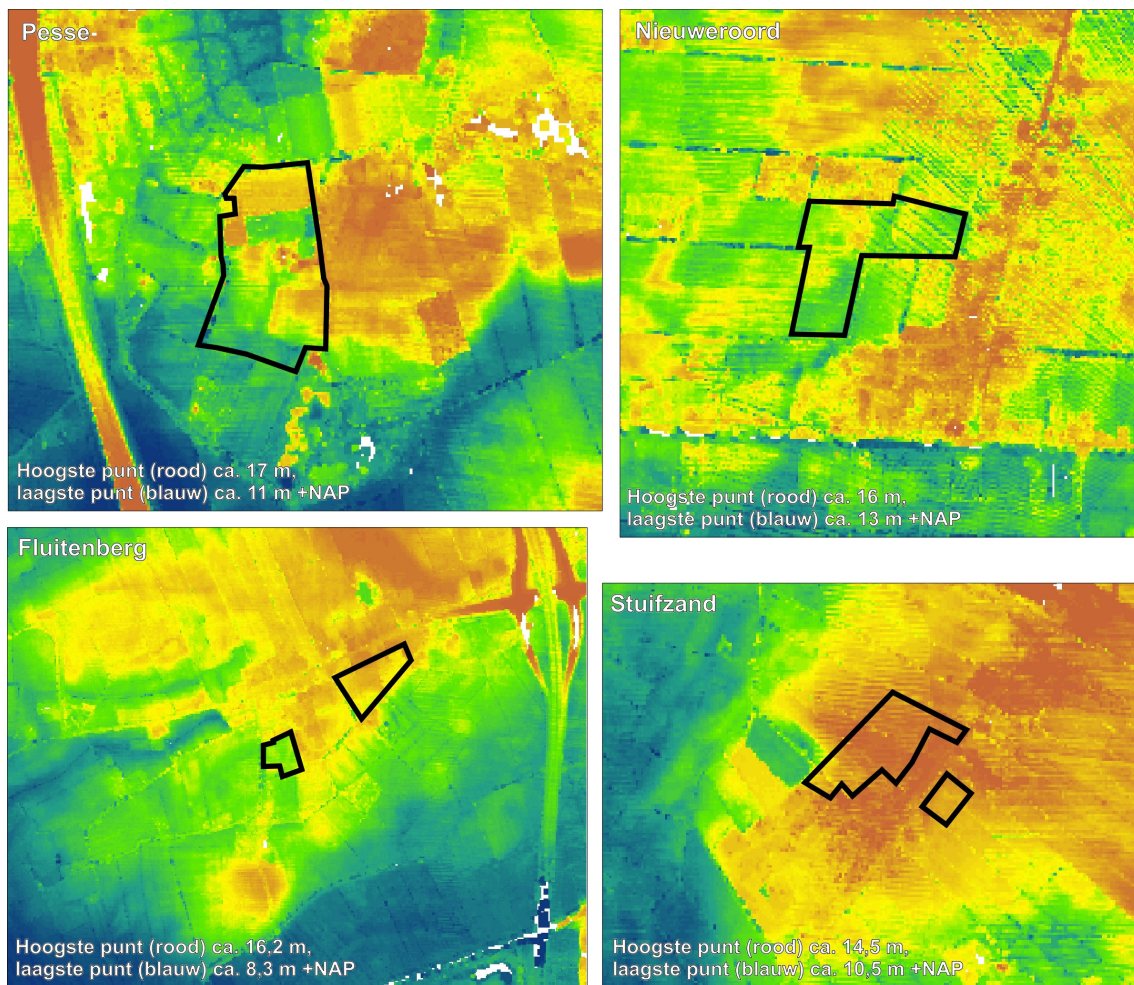
Locaties Fluitenberg

Locaties Stuifzand

Figuur 6: Gemeente Hoogeveen, locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand: uitsneden uit de bodemkaart (verschaald). De begrenzingen van de onderzoekslocaties zijn met rode lijnen aangegeven.

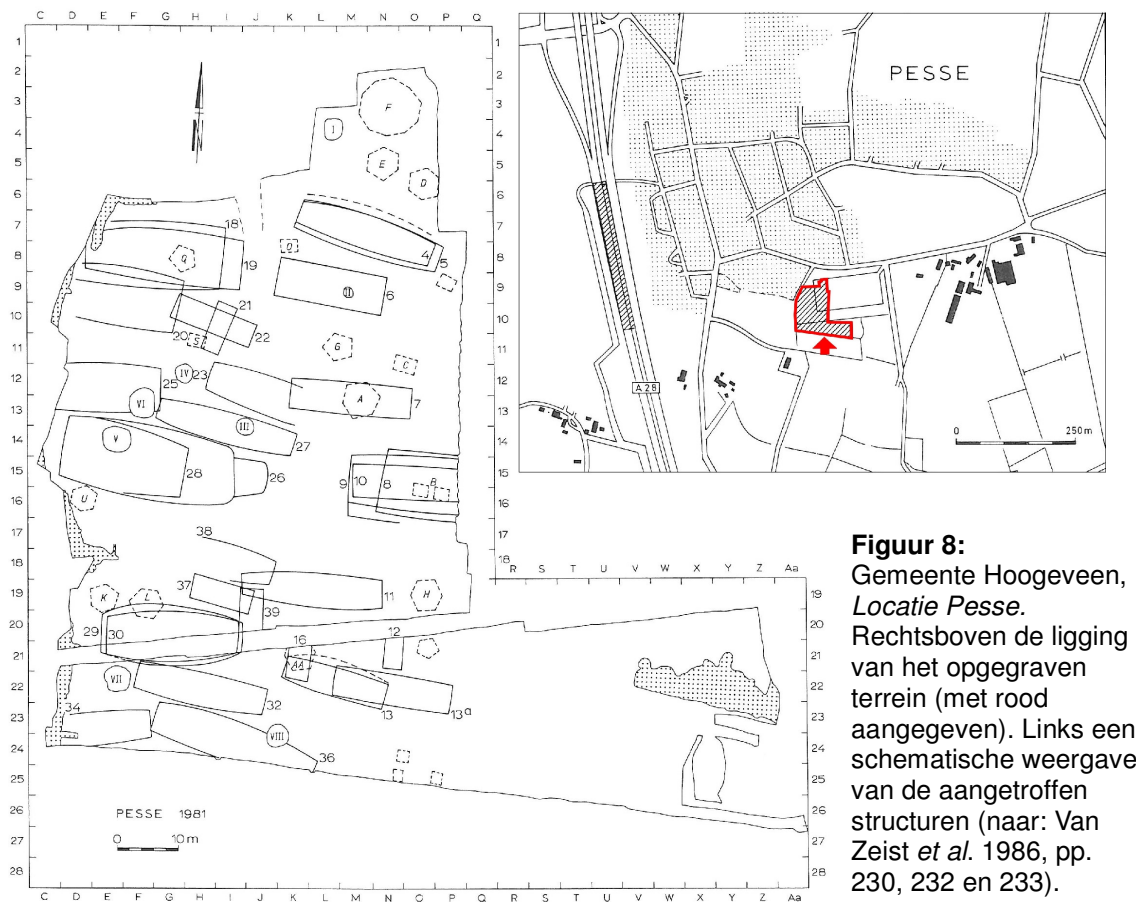
Figuur 7: Gemeente Hoogeveen, locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand: de locaties in het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, verschaald). De onderzoekslocaties zijn met een zwarte lijnen aangegeven.

2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04)

Locatie Pesse

Van *Locatie Pesse* is één vondstmelding gedaan aan het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In het Centraal Monumenten Archief (CMA), eveneens van de RCE, zijn binnen het plangebied geen archeologische monumenten aanwezig (zie voor dateringen en details Appendix I en II en Tabel 3). De binnen het plangebied geregistreerde melding betreft een dertigtal huisplattegronden uit de achtste tot en met dertiende eeuw n.Chr. [CAA-nr. 33649]. De typen Odoorn C en Gasselte A zijn aangetroffen, evenals sporen van latere gebouwen. Verder werden sporen van schuren, spiekers, een hutkom, zes waterputten en erfbegrenzingslijnen in

de vorm van sloten waargenomen (Harsema 1983, 104). Deze vondsten werden gedaan tijdens een opgraving door het BAI (Biologisch-Archaeologisch Instituut, tegenwoordig Groninger Instituut voor Archeologie) in 1981 en 1982. Het opgegraven terrein heeft een oppervlakte van ca. 0,8 hectare en ligt grotendeels binnen het huidige plangebied. Het betreft het westelijke deel van het korfbalveld, een gebied ten westen hiervan en een gedeelte van de ijsbaan ten zuiden van het korfbalveld (zie Figuren 8 en 11). De begrenzing van de vindplaats kon destijds niet worden vastgesteld wegens de eerdere afgraving van het oostelijke terrein. De nederzetting zet zich dus voort buiten het opgegraven terrein. Het gebied ten oosten van de opgraving zou ten behoeve van de aanleg van het korfbalveld zijn gediëpploegd en geëgaliseerd. De werkzaamheden waren in het oostelijke deel van het terrein begonnen en al voor een groot deel gevorderd toen een inwoner van Pesse scherven aardewerk ontdekte en een opgraving kon worden gestart (Van Zeist *et al.* 1986, pp. 229-231).

Figuur 8:
Gemeente Hoogeveen,
Locatie Pesse.
Rechtsboven de ligging
van het opgegraven
terrein (met rood
aangegeven). Links een
schematische weergave
van de aangetroffen
structuren (naar: Van
Zeist *et al.* 1986, pp.
230, 232 en 233).

In de omgeving van Locatie Pesse zijn enkele monumenten bekend. Het gaat om de middeleeuwse kern van het esdorp Pesse en de historische kern van een later Pesse [CMA-nrs. respectievelijk 14492 en 15318]. Beide monumenten liggen minder dan 500 meter van de onderzoekslocatie. Ongeveer een kilometer ten noorden van de locatie zijn bewoningssporen uit het neolithicum gevonden [CMA-nr. 14294]. Het gaat met name om vondsten van aardewerk en vuursteen die werden gedaan tijdens een kartering in 1932. In 1999 werd door middel van grondboringen vastgesteld dat de bodem redelijk intact is en de kans bestaat dat er nog intacte archeologische sporen aanwezig zijn (Van der A 2001, p. 17). Ongeveer een kilometer ten zuidoosten van het plangebied bevindt zich een grafheuvel uit de periode neolithicum tot ijzertijd [CMA-nr. 9564].

In de omgeving van *Locatie Pesse* is ook een aantal waarnemingen bekend. Ongeveer 300 meter ten zuidwesten van de onderzoekslocatie is de boomstamkano van Pesse gevonden [CAA-nr. 12176]. Deze is met een ouderdom van 9500 jaar de oudste boot ter wereld. Ruim een halve kilometer ten noordwesten van de *Locatie Pesse* is in de jaren 1972, '73 en '75 door het BAI een vindplaats onderzocht waar bewoningsfasen uit de midden-ijzertijd en vroege middeleeuwen zijn aangetroffen [CAA-nr. 238273]. De vondsten bestonden voornamelijk uit plattegronden van huizen en spiekers en scherven aardewerk. Hiernaast zijn onder andere een hutkom, een ovenkuil, houtskool en fragmenten van een maalsteen aangetroffen (Lanting 1977). Minder dan 100 meter ten westen van het plangebied zijn twee middeleeuwse boerderijplattegronden van het type Gasselte en een boomstamput gevonden [CAA-nr. 55688]. Hiernaast werden fragmenten van maalstenen en scherven aardewerk uit de middeleeuwen aangetroffen, evenals (vuur-)steen uit de periode paleolithicum tot nieuwe tijd.

Ongeveer 400 meter ten noordoosten van *Locatie Pesse* zijn de plattegronden van een spieker en twee grotere gebouwen gevonden, die zijn gedateerd in de periode bronstijd-ijzertijd [CAA-nr. 57561]. Bijna een kilometer ten westen van de locatie zijn boomputten uit de vroege middeleeuwen gevonden [CAA-nr. 12178]. Andere vondsten uit de omgeving bestaan met name uit (vuur-)steen en aardewerk uit het mesolithicum en het neolithicum [CAA-nrs. 369, 45310, 300057, 300324, 300336 en 402958]. Waarneming 408785 bestaat uit een grote hoeveelheid aardewerk uit de periode bronstijd tot nieuwe tijd. Ongeveer anderhalve kilometer ten zuidoosten van het plangebied zijn vuurstenen werktuigen uit het paleolithicum en mesolithicum gevonden [CAA-nrs. 300040].

Bijna twee kilometer ten westen van het plangebied bevindt zich een grafveld en grafheuvel uit de Romeinse tijd tot vroege middeleeuwen en een grafheuvel uit de periode neolithicum tot ijzertijd [CAA-nrs. 300071, 300070 en 12175].

Plangebied *Locatie Pesse* ligt direct ten zuiden van de Pesser Esch (Spek en Ufkes 1995, nr. 296), die door de snelweg A28 sterk is aangetast. Het deel van de es dat ten oosten van de snelweg ligt en grenst aan het plangebied is bebouwd. Het deel ten westen van de snelweg is nog wel grotendeels gaaf. Het zuidwestelijke deel en de oostrand van de es dateren uit de late middeleeuwen tot vroege nieuwe tijd (ontginningstype B). Het noordelijke en centrale deel dateren uit de Romeinse tijd tot middeleeuwen (ontginningstype A, Spek en Ufkes 1995, p. 12 en bijlage III).

In het verleden zijn in de omgeving van het plangebied reeds andere archeologische onderzoeken uitgevoerd. In 2001 werd door het ARC een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op een terrein ongeveer 30 meter ten westen van *Locatie Pesse* [CIS-nr. 2596]. Hierbij werden elfde-eeuwse bewoningsresten aangetroffen bestaand uit kogelpotaardewerk, paalsporen en een waterput (De Wit 2002). Minder dan 100 meter ten noorden en noordoosten van het plangebied zijn in 1959 door het BAI twee boomputten onderzocht (niet bekend in ARCHIS). Deze werden aangetroffen tijdens een zandafgraving op een hooggelegen akkerperceel direct ten noorden van de weg Oostering. Beide putten bestonden uit een uitgeholde boomstam van respectievelijk 50 en 80 cm in doorsnede. Van de stam met de grootste doorsnede was 130 cm bewaard gebleven. Opvallend is dat in deze put in ieder geval één naad (mogelijk twee naden) aanwezig was en dat zich in de putwand drie ovale gaatjes bevinden. De put is vermoedelijk vier meter diep geweest. Van de andere put resteerde van de oorspronkelijke drie meter ongeveer 50 cm. Het hout was ten tijde van het onderzoek al in stukken gebroken (Waterbolk 1961, 244-246).

Ongeveer 250 meter ten noordoosten van de huidige onderzoekslocatie bevindt zich een terrein waar door het ARC in 2003 eveneens een proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd [CIS-nr. 4611]. Hierbij werden bewoningssporen (een spieker en twee grotere gebouwen) uit de bronstijd en/of ijzertijd aangetroffen (De Wit 2003). In 2001 voerde Grontmij een booronderzoek uit op een terrein 550 meter ten noorden van *Locatie Pesse* [CIS-nr. 11043]. Binnen het plangebied bleek sprake te

zijn van een deels intacte podzolbodem. In één boring werd in de bouwvoor een vuurstenen afslag gevonden. De oorspronkelijke herkomst hiervan is echter niet vast te stellen. Er is geen nader onderzoek geadviseerd (Van der A 2001, pp. 10, 11 en 17).

Ongeveer 600 meter ten noordwesten van *Locatie Pesse* is in 2007 door Oranjewoud een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd [CIS-nummer 22637]. Dit onderzoek werd uitgevoerd naar aanleiding van een booronderzoek door RAAP in 2005, waaruit bleek dat op deze locatie bewoningssporen vanaf het neolithicum aanwezig kunnen zijn [CIS-nummer 14640]. Er werd namelijk een esdek en bewerkt vuursteen aangetroffen en het bodemprofiel bleek grotendeels intact te zijn. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden geen grondsporen waargenomen. Het vondstmateriaal was sterk verspreid en niet geassocieerd met sporen. Daarom is geconcludeerd dat geen sprake is van een vindplaats (Marinelli en La Fèber 2007, 7, 20-21).

Een terrein 650 meter ten zuidoosten van *Locatie Pesse* werd in 2005 onderzocht door De Steekproef. Hierbij bleek de bodem grotendeels verstoord en er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen (zie Steekproefrapport 2005-05/05). Een aangrenzend terrein werd in 2008 onderzocht door het ARC [CIS-nr. 30516]. Er werden in totaal veertig boringen gezet, waaruit bleek dat op een aantal plaatsen nog een redelijk intacte podzolbodem aanwezig is. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen (Malssen en Schepers 2008).

Locatie Nieuweroord

Van *Locatie Nieuweroord* zijn geen waarnemingen en monumenten bekend in het CAA en het CMA. Dit geldt ook voor de omgeving van deze locatie: binnen een straal twee kilometer bevinden zich geen waarneming en monumenten (zie Appendix II). Ook zijn in ARCHIS geen eerdere archeologische onderzoeken in de omgeving van Nieuweroord bekend.

In 1863 werd tijdens het uitgraven van de 9e wijk, ongeveer 1250 meter ten noorden van de locatie, een veenlijk gevonden. Het veenlijk zelf is niet bewaard. Bekend is dat er bij het hoofd van het lijk een stuk textiel is gevonden (Van der Sanden 2002, 170-171 en 1992, 151-152).

Locatie Fluitenberg

Minder dan een kilometer ten noorden van de locaties zijn twee waarnemingen bekend die tot hetzelfde vondstcomplex behoren [CAA-nrs. 12181 en 38376]. Het gaat om een terrein waarop tegenwoordig nog

drie grafheuvels liggen (de coördinaten bij waarneming 338376 zijn het meest nauwkeurig en vermoedelijk juist). In het verleden zijn dit er aanzienlijk meer geweest: aan het eind van de negentiende eeuw zouden er nog 20 tot 22 grafheuvels verspreid over verschillende percelen zijn geweest en in de jaren '40 van de twintigste eeuw nog twaalf (Beuker 1992, 76). In 1941 werden in opdracht van A.E. van Giffen door F.E. Baron van Heerdt en H. Brunsting zeven grafheuvels onderzocht die op een te ontginnen perceel lagen. Er werd vastgesteld dat het brandheuvels betrof met enkele bijzettingen in schachtgraven (Brunsting 1943, 99-100). Twee bijzettingen zijn gedateerd in de Romeinse tijd (Van der Sanden 1992, 163). Eén van de bijzettingen, waarin resten van een maliënkolder werden aangetroffen, bleek bij nader onderzoek uit de ijzertijd (vierde tot eerste eeuw v.Chr.) te dateren. Dit betekent dat het om een zeer vroege maliënkolder gaat. De oudste bekende maliënkolders uit Europa dateren uit de vierde eeuw v.Chr., maar ze zijn vooral bekend uit de Romeinse tijd (Van der Sanden 2005, 368-371). Twee grafheuvels zijn aangemerkt als (beschermd) terrein van zeer hoge archeologische waarde [CMA-nrs. 9571 en 9572].

Ongeveer een kilometer ten noordoosten van *Locatie Fluitenberg* is een vuurstenen spits uit het laat-neolithicum tot de vroege bronstijd gevonden [CAA-nr. 300068].

In het verleden is op enkele percelen een archeologisch booronderzoek uitgevoerd door het ARC te Groningen (Bijl 2002). Het gaat om de percelen direct ten westen van plangebied Begraafplaats Zevenberg en het tussenliggende perceel in het noorden van dit plangebied. Uit de resultaten van het veldwerk is geconcludeerd dat de archeologisch interessante laag in het plangebied vrijwel geheel verstoord is. Het ARC concludeerde dat op de onderzochte percelen geen sprake is van archeologische vindplaatsen en/of sporen.

Ten zuidoosten van *Locatie Fluitenberg*, op een afstand van 360 meter, is in 2004 door RAAP een booronderzoek uitgevoerd waarbij in totaal 77 boringen zijn gezet [CIS-nr. 8735]. Tijdens het onderzoek werden geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische resten.

Tijdens een booronderzoek door RAAP in 2008, op een klein terrein 650 meter ten westen van *Locatie Fluitenberg*, werden geen archeologische indicatoren aangetroffen [CIS-nr. 31170].

In 2005 en 2006 zijn door De Steekproef twee plangebieden aan de Fluitenbergseweg onderzocht. Binnen het dichtst bij *Locatie Fluitenberg*

gelegen van deze twee plangebieden bleek de bodem deels verstoord en deels intact. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen [CIS-nr. 17438, zie Steekproefrapport 2006-06/02]. Binnen het andere plangebied werden eveneens geen archeologische indicatoren aangetroffen. Ook bleek de bodem te zijn verstoord [CIS-nr. 15096, zie Steekproefrapport 2005-02/17]. In 2006 werd een bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied dat het dorp Fluitenberg besloeg, evenals de locatie van de geplande Begraafplaats Zevenberg [Steekproefrapport 2006-10/03A]. Er werd geen reden gevonden om af te wijken van de middelhoge verwachting van de IKAW.

In de eerste helft van 2007 zijn door de Steekproef verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd voor enkele vlak bij elkaar gelegen terreinen ten noorden van *Locatie Fluitenberg*. De aanleiding hiervoor was de geplande aanleg van de nieuwe begraafplaats Zevenberg. De zuidelijke begrenzing van het destijds onderzochte gebied ligt ongeveer 220 meter ten noorden van het huidige plangebied. Het meest veraf gelegen deel bevindt zich op een afstand van minder dan 900 meter ten noorden van het plangebied.

Het onderzoek dat werd uitgevoerd bestaat uit een bureauonderzoek gevolgd door een booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek [CIS-nrs. 21227 en 21726, zie Steekproefrapport 2007-02/02 Deel 1]. Vervolgens werden een opgraving en een begeleiding uitgevoerd [CIS-nrs. 21982 en 23180, zie Steekproefrapport 2007-02/02 Deel 2]. Er werden tijdens de veldonderzoeken archeologische resten uit het mesolithicum en de ijzertijd aangetroffen. Voor het mesolithicum gaat het om 64 haardkuilen, 76 stukken bewerkt vuursteen en enkele gecalcineerde botresten. Deze vondsten zijn gedaan op de hogere delen van het plangebied. Omdat het oorspronkelijke bodemprofiel hier is verstoord zijn alleen de onderkanten van de diepere sporen bewaard. Een vondstlaag ontbreekt. De begrenzing van de mesolithische vindplaats is niet aangetroffen en de kans is daarom groot dat deze zich voortzet op de hogere delen buiten het onderzochte gebied.

Wat de ijzertijd betreft gaat het om de paalgaten van acht grote structuren, 45 spiekers, een waterkuil, boomkuilen en verschillende palen- of stakenrijen. Mogelijk is sprake van een *celtic field*-structuur of raatakker, wat betekent dat de vindplaats zich in alle richtingen voorbij het onderzochte gebied kan voortzetten. Aangetroffen karrensporen behoren mogelijk eveneens tot deze periode, maar een oorsprong in de

middeleeuwen kan niet worden uitgesloten. Het aangetroffen aardewerk dateert voornamelijk uit de vierde en derde eeuw v.Chr. Ook voor de ijzertijdvindplaats geldt dat met name de diepere sporen bewaard zijn.

Locatie Stuifzand

Ten noordwesten en noorden zijn op afstanden van ongeveer 750 meter tot twee kilometer van Locatie Stuifzand drie vondsten van vuurstenen werktuigen uit het laat-paleolithicum tot laat-neolithicum bekend [CAA-nrs. 300040, 300089 en 300092]. Minder dan een kilometer ten noorden van de plangebieden zijn *celtic fields* waargenomen (Brongers 1976).

In 2005 werd door De Steekproef een bureauonderzoek uitgevoerd voor het dorp Stuifzand. Er werd toen geen reden gevonden om af te wijken van de verwachting op de IKA W (zie Steekproefrapport 2005-08/03). Een jaar later werd in een klein plangebied ongeveer 230 meter ten zuidwesten van *Locatie Stuifzand* door De Steekproef een booronderzoek uitgevoerd [CIS-nr. 17729]. De podzolbodem bleek deels intact, maar er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Tabel 3: Gemeente Hoogeveen, locaties Pesse, Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand: archeologische waarden in de omgeving (zie voor de ligging Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CMA			
9564/17C-002	228,260/531,150	grafheuvel	laat neolithicum – ijzertijd
9571/17C-015	227,180/529,070	terrein met grafheuvel, zie ook CAA 12181 en 338376	ijzertijd – Romeinse tijd
9572/17C-014	227,180/529,030	terrein met grafheuvel, zie ook CAA 12181 en 338376	ijzertijd – Romeinse tijd
14294/17C-A03	226,684/532,934	nederzetting: vondsten van vuursteen en aardewerk en deels intacte bodem	neolithicum
14492/17C-023	227,333/533,076	historische kern oud esdorp Pesse	middeleeuwen
15318/17C-025	226,440/531,629	historische kern Pesse	late middeleeuwen – nieuwe tijd
CAA			
369/17CN-12	227,300/532,300	stenen bijl (Fels-Rechteckbeil)	midden-neolithicum – bronstijd
12175/17CN-4	225,140/532,180	grafheuvel	neolithicum – ijzertijd
12176/17CN-6	226,750/531,350	boomstamkano van Pesse	mesolithicum
12178/17CN-8	226,000/532,000	houtskool, dierlijk botmateriaal en keramiek gevonden in twee boomputten	vroege middeleeuwen
12181/17CZ-1	227,200/529,000	zeven tumuli (brandgrafheuvels) op een terrein waarvan de locatie onbekend is	neolithicum – ijzertijd
33649/17CN-15	227,080/531,920	30 huisplattengronden, 6 waterputten, onbekende aantallen aardewerkscherven, kogelpotaardewerk, fragmenten maalsteen (-stenen), botanische resten en erfsloten	vroege – late middeleeuwen

38376/17CZ-21	227,100/529,025	restauratie van brandheuvels	ijzertijd
45310/17CN-80	227,175/532,537	4 stukken vuursteen waarvan 1 bewerkt (afslag)	geen datering
55688/17CN-82	226,875/531,875	2 boerderijplattegronden, 4 scherven handgevormd aardewerk, 1 scherf fayence, 42 fragmenten van maalstenen, 144 kogelpotscherven, 27 stukken vuursteen, 15 stenen fragmenten	neolithicum – ijzertijd nieuwe tijd vroeg – late middeleeuwen
57561/17CN-83	227,400/532,300	spieker en twee grotere gebouwen (huizen/schuren), onbekend aantal scherven handgevormd aardewerk, 1 stenen afslag en 1 stenen kern	paleolithicum – nieuwe tijd bronstijd – ijzertijd
238273/17CN-16	226,570/532,150	nederzittingsresten Eursinge: huisplattegronden, plattegronden van spiekers, hutkom, aardewerk, maalsteen, houtskool, ovenkuil enz.	paleolithicum – ijzertijd vroeg ijzertijd – vroeg middeleeuwen
300040/17CZ-20	228,500/530,700	enkele klingen tientallen stukken bewerkt vuursteen	laat-paleolithicum mesolithicum
300041/17CN-39	226,675/532,800	fragment bakplaat en aantal scherven Trechterbekeraardewerk vuurstenen bladspits 3 fragmenten handgevormd aardewerk fragmenten maalsteen en vuursteen: bijl, steker en schrabber	midden-neolithicum vroeg bronstijd ijzertijd geen datering
300042/17CN-39	226,680/532,800	vuursteen: boor, 7 pics, 111 afslagen, kern, schrabber, kernbijl, kernbeitel, bijl en 155 'brokken', natuursteen: slijpsteen en Spitzhaue 2 scherven handgevormd aardewerk, scherf Trechterbekeraardewerk stenen klopsteen en 11 'brokken' kwartsiet	mesolithicum – neolithicum neolithicum geen datering
300057/17CN-50	228,100/533,250	3 vuurstenen schrabbers	neolithicum
300068/17CZ-12	228,000/529,000	vuurstenen spits (Klokbekercultuur)	laat-neolithicum – vroeg bronstijd
300070/17CN-58	225,150/532,160	grafheuvel	Romeinse tijd – vroeg middeleeuwen
300071/17CN-59	225,100/532,200	grafveld: scherf handgevormd aardewerk, onbekende hoeveelheid menselijk botmateriaal (crematieresten), 9 kralen van glaspasta	late Romeinse tijd – vroeg middeleeuwen
300089/17CZ-17	228,325/529,975	vuursteen: kern en kling	mesolithicum
300092/17CZ-18	229,875/530,450	vuursteen: trapezia, spitsen, schrabbers (aantallen onbekend) en transversaalspits	laat-mesolithicum – laat-neolithicum
300324/17CN-24	226,780/532,850	scherven handgevormd aardewerk, vuurstenen spitsen en schrabbers (aantallen onbekend)	neolithicum
300336/17CN-36	227,410/533,200	onbekend aantal vuurstenen schrabbers, wiggen en spitsen, onbekend aantal scherven handgevormd aardewerk	neolithicum
402958/17CN-84	226,347/532,352	vuursteen: brok, kling en 4 afslagen 3 scherven handgevormd aardewerk 9 scherven aardewerk	laat-paleolithicum – vroeg bronstijd ijzertijd – Romeinse tijd ijzertijd – middeleeuwen
408785/17CN-85	226,367/532,281	grote hoeveelheid aardewerk grote hoeveelheid vuursteen (grotendeels onbewerkt)	bronstijd – nieuwe tijd paleolithicum – nieuwe tijd

2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03)

Locatie Pesse

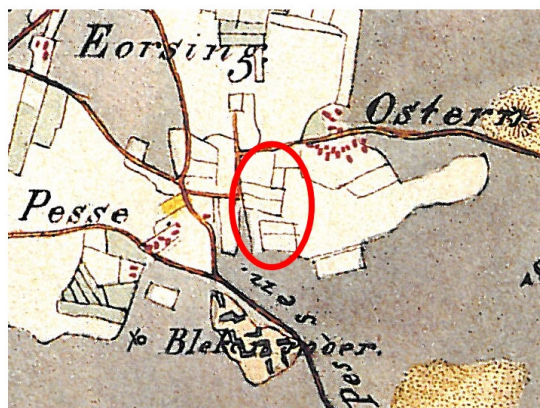
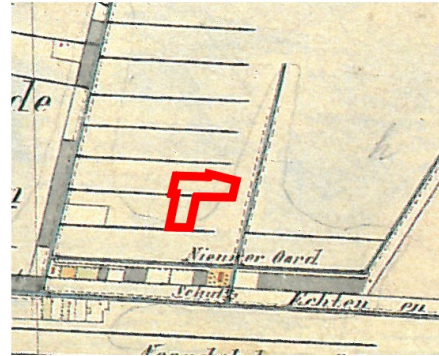
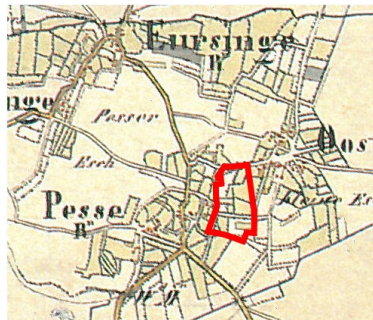
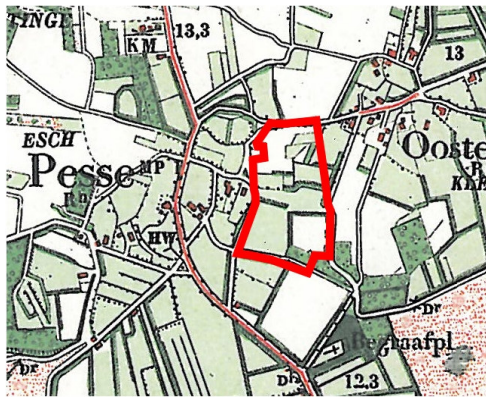
Op historische kaarten is te zien dat *Locatie Pesse* in het verleden uit veel kleine en onregelmatig gevormde percelen bestond, die deels als grasland en deels als akkerland in gebruik waren (zie Figuur 9 links). In de atlas van Huguenin is te zien dat het onderzoeksgebied op de es van Pesse ligt. Op een kaart uit de atlas 1898-1928 is zichtbaar dat een klein perceeltje in het zuidoostelijke deel van het plangebied begroeid is met bomen. Op sommige perceelsgrenzen bevinden zich boomwallen. Bebouwing lijkt er binnen het plangebied in recente tijd niet te zijn geweest. Wel is op de kaart uit 1851-1855 te zien dat door het plangebied een oost-west georiënteerde weg loopt, die op de kaart uit 1898-1928 inmiddels is verdwenen.

De westelijke begrenzing van *Locatie Pesse* wordt gevormd door een drift (Reinders & Waterbolk, in voorbereiding). Een drift is de route waarlangs in het verleden het vee vanuit het dorp naar het heidegebied werd gedreven. Over het algemeen waren het zandwegen met houtwallen erlangs (www.encyclopedia.drenthe.nl).

Locatie Nieuweroord

Nieuweroord ontstond als veenkolonie vanaf 1798, als gevolg van de ontginning van de Broekvenen. Op kaarten van vóór deze periode is het dorp dan ook niet weergegeven. In de atlas uit 1851-1855 staat de plaatsnaam Nieuweroord vermeld, al lijkt er op dat moment slechts één woning te hebben gestaan (zie Figuur 9 rechts). Vermoedelijk is dit Huis Nieuweroord van de vervener J.C. Rahder waaraan het dorp zijn naam ontleent (www.encyclopedia.drenthe.nl). De Middenraai, het kanaal waarlangs het dorp is ontstaan, is op de kaart al te zien. Binnen het plangebied was in deze periode nog geen sprake van bebouwing. Wel is de Tweede Wijk, die er dwars doorheen loopt, al gegraven.

Op een kaart uit 1898-1928 loopt aan weerszijden van de Tweede Wijk een weg. Ten noorden hiervan staat binnen het plangebied een huis. Het land was inmiddels in gebruik als akker- en grasland. In 1955-1965 was dit huis verdwenen en was het plangebied geheel onbebouwd. In de huidige situatie zijn een aantal percelen samengevoegd en lijkt ten noorden van de Tweede Wijk een schuur te staan op ongeveer dezelfde locatie als het vroegere huis.

Figuur 9: Pesse en Nieuweroord op historische kaarten (verschaald). De bovenste kaarten dateren uit 1898-1928, die eronder uit 1855-1851 en de onderste kaart (alleen Pesse) komt uit de atlas van Huguenin uit 1819-1829. De ligging van de plangebieden is met een rode lijn weergegeven.

Locatie Fluitenberg

In tegenstelling tot Nieuweroord is Fluitenberg op de kaart van Huguenin al weergegeven als ‘Fleutenberg’. De bebouwing concentreert zich in deze periode met name ten zuidwesten van het huidige dorp. Ten noorden van Fluitenberg bestaat het land uit heide en gras en is nog niet in cultuur gebracht (Figuur 10 links). Ten noorden van het plangebied liggen heuvels die worden aangegeven met de naam “Meeig Goldenberg”. Verder naar het noorden ligt een tweede groep heuvels, aangeduid met “Dreberge”.

Op de kaarten in de Grote Historische Atlas (1851-1855) is geen toename te zien van de bebouwing van Fluitenberg. Het stratenpatroon met de Schuinestraat en de Vijfhoek is al wel herkenbaar. Het land is in gebruik als akker- en grasland. In 1955-1965 lijken aan de noordzijde van de Schuine Dijk, binnen *Fluitenberg Locatie Oost-Schuinedijk* enkele huizen te staan. *Locatie West-Vijfhoek* is onbebouwd grasland. Pas in recente tijd is *Locatie Oost-Schuinedijk* deels bebouwd en bestraat. Op de topografische kaart uit 2004 is het grootste deel van deze bebouwing nog niet weergegeven, maar op een satellietfoto uit 2009 is een aanzienlijk deel van de locatie bebouwd of -bestraat (zie Figuur 13). Binnen *Locatie West-Vijfhoek* is ook in de huidige situatie geen bebouwing aanwezig.

Locatie Stuifzand

Het dorp Stuifzand ontstond halverwege de negentiende eeuw als zandontginningsdorp. Zandontginningsactiviteiten vonden in het gebied al plaats vanaf in de achttiende eeuw (www.encyclopedia.drenthe.nl). Beide onderzoekslocaties te Stuifzand zijn onbebouwd en worden momenteel gebruikt als grasland. In 1955-1965 was de situatie vrijwel hetzelfde, alleen waren er meer en kleinere percelen waarvan enkele in gebruik waren als akkerland (zie Figuur 10 rechts). Op een kaart uit 1898-1928 lijken er binnen *Locatie Zuid-Hoofdweg* langs een weggetje enkele woningen te staan. *Locatie Noord-Cavaljeweg* is onbebouwd.

In de atlas van Huguenin uit 1819-1829 is de plaatsnaam Stuifzand al weergegeven. De precieze ligging van de onderzoekslocaties is op deze kaart niet nauwkeurig vast te stellen. De Stuifzandseweg/Hoofdweg is nog niet weergegeven. Wel is duidelijk te zien dat het dorp slechts uit enkele huizen bestond en dat het omliggende heidegebied nog slechts ten dele ontgonnen was.

24

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05)

Locatie Pesse

Volgens de Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden (IKAW) heeft het plangebied een middelhoge tot hoge trefkans op archeologische waarden. Het terrein ligt op een zandkop. Dergelijke hogere delen in het landschap waren in de steentijd al favoriete bewoningsplekken. Door de ligging nabij de es van Pesse en in directe nabijheid van de dorpskernen van het middeleeuwse en het latere Pesse is de kans op aanwezigheid van archeologische indicatoren uit de middeleeuwen en nieuwe tijd groot. In de omgeving van het plangebied zijn bewoningssporen uit de steentijd (mesolithicum en neolithicum), de bronstijd, de ijzertijd en de middeleeuwen gevonden. In het plangebied zelf zijn bewoningsresten uit de middeleeuwen opgegraven.

Sporen uit de steentijd zoals haardkuilen en afvalkuilen, kunnen daarom ook binnen het plangebied verwacht worden. Archeologische indicatoren uit deze periode kunnen, behalve bewerkt en of verbrand vuursteen, bestaan uit houtskoolconcentraties die kunnen wijzen op de aanwezigheid van haardplaatsen, verbrande hazelnootdoppen en in de late steentijd ook scherven aardewerk. De kans op aanwezigheid van botmateriaal of voorwerpen van hout is zeer klein. Dit komt doordat de conserveringsomstandigheden voor deze materialen in zandgrond ongunstig zijn. Vanaf het neolithicum moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van scherven aardewerk. Archeologische indicatoren uit de bronstijd, ijzertijd en middeleeuwen kunnen behalve uit scherven aardewerk bijvoorbeeld bestaan uit voorwerpen van metaal, bewerkt en of verbrand (vuur-)steen, resten van metaalbewerking etc. Sporen uit deze perioden kunnen bestaan uit paalgaten, afvalkuilen, haardkuilen enzovoorts.

Locatie Nieuweroord

Locatie Nieuweroord heeft volgens de IKAW een lage tot middelhoge (alleen het noordwestelijke deel) trefkans voor archeologische waarden. Aangezien het gebied pas in het eind van de achttiende eeuw ontstond als veenkolonie, is de kans op archeologische indicatoren uit de middeleeuwen voor het plangebied klein (www.encyclopediedrenthe.nl). Het plangebied zal gedurende lange tijd te nat zijn geweest voor bewoning. Van het oorspronkelijk aanwezige veenpakket, dat zich in het neolithicum begon te vormen, resteert vermoedelijk slechts een restant.

Indicatoren uit het veen die wijzen op veenwegen of losse artefacten als bijlen of houten wielen (mogelijke offers) worden daarom niet verwacht. Dergelijke vondsten zijn uit de directe omgeving van het plangebied ook niet bekend.

Met name in de steentijd was het gebied echter droog genoeg voor bewoning: hogere delen zoals zandkoppen of zandruggen waren van oudsher bij de mens in trek (zie Figuur 7). Deze zandkoppen bevinden zich onder het grotendeels afgegraven veenpakket en zijn te herkennen aan een hogere ligging. In het zand heeft zich een podzolbodem gevormd. Vondsten uit de steentijd zijn uit de omgeving van het plangebied echter niet bekend.

Locatie Fluitenberg

Voor *Locatie Fluitenberg* geldt volgens de IKAW een middelhoge trefkans voor archeologische waarden. Deze locatie ligt op een zandrug waar de omstandigheden in het verleden langere tijd droog genoeg zijn geweest om het ontstaan van een podzolbodem mogelijk te maken. Dit duidt erop dat het gebied in het verleden ook droog genoeg is geweest voor menselijke bewoning. In de omgeving van het plangebied zijn dan ook bewoningsresten uit het mesolithicum en de ijzertijd gevonden. Indicatoren voor menselijke activiteiten uit deze perioden kunnen ook in het plangebied op beide locaties worden verwacht.

Locatie Stuifzand

De IKAW geeft voor *Stuifzand Locatie Noord-Cavaljeweg* een lage trefkans voor archeologische waarden en voor *Stuifzand Locatie Zuid-Hoofdweg* een middelhoge trefkans. Binnen de locaties te Stuifzand heeft zich een podzolbodem gevormd. In de omgeving van het plangebied zijn enkele vondsten uit de steentijd bekend. Voor beide locaties geldt dat er rekening moet worden gehouden met de aanwezigheid van archeologisch materiaal of archeologische sporen uit deze periode. Gezien de geringe ouderdom van het dorp Stuifzand zijn vondsten uit de middeleeuwen niet te verwachten.

Bodemverstoringen

Binnen de zes locaties zijn verstoringen te verwachten die het gevolg zijn van agrarische activiteiten en oude verkavelingen. Met name *Locatie Pesse* kende in het verleden een ander, sterk versnipperd verkavelingspatroon. Door dit plangebied heeft een weg gelopen en zijn er verstoringen door

boomwortels te verwachten.

Voor *Locatie Pesse* geldt dat het opgegraven deel van het plangebied zal zijn verstoord. Dit geldt tevens voor het overige deel van het korfbalveld, waar tijdens de aanleg diepploeg- en egalisatiewerkzaamheden hebben plaatsgevonden. Onder het korfbalveld ligt een oost-west georiënteerde hogedruk waterleiding. In het westelijke deel van het veld, vlak vóór de parkeerplaats, buigt deze leiding af in noordelijke richting. Ook liggen onder het veld noord-zuid georiënteerde drainagebuizen en kabels ten behoeve van de lichtmasten. Bij de aanleg van de ijsbaan is grond afgegraven.

Binnen *Locatie Nieuweroord* heeft een huis gestaan, waardoor de bodem plaatselijk kan zijn verstoord. Aan weerszijden van de Tweede Wijk heeft een weg gelegen. Ten noorden en westen van het sportveld, op de grens van het plangebied, ligt een persleiding van het waterschap (informatie van Klic). Binnen *Locatie Oost-Schuinedijk te Fluitenberg* ligt een waterleiding die buiten gebruik is (informatie van Klic). Binnen *Locatie Stuifzand* hebben enkele huizen gestaan.

3. Veldonderzoek

3.1 Plan van Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01)

Het veldwerk is uitgevoerd op 30 september tot en met 28 oktober 2009. Voor het inventariserende booronderzoek (verkennende fase en karterende fase) is gebruik gemaakt van een edelmanboor met een diameter van twaalf centimeter. Op deze wijze is bepaald in welke mate de bodem intact is en wat de kans is op archeologische lagen en/of grondsporen.

In de verkennende fase is het minimum van zes boringen per hectare uitgevoerd. Afhankelijk van de gaafheid van de bodem is dit plaatselijk uitgebreid tot twintig boringen per hectare (karterende fase). In *Locatie Pesse* (ca. 8,5 hectare) zijn in de verkennende fase 51 boringen geplaatst. In de karterende fase is dit aangevuld tot in totaal 79 boringen. Te Nieuweroord zijn in de verkennende fase 29 boringen geplaatst en in de karterende fase 45 boringen, wat neerkomt op een totaal van 74 boringen. In *Locatie Oost-Schuinedijk* te Fluitenberg zijn in totaal 14 boringen geplaatst, namelijk 10 verkennende en 4 karterende boringen. In *Locatie West-Vijfhoek* te Fluitenberg zijn 5 verkennende en 8 karterende boringen geplaatst, wat neerkomt op 13 boringen in totaal. Te *Stuifzand Locatie Noord-Cavaljeweg* zijn in totaal 37 boringen geplaatst (verkennende fase 18; karterende fase 19) en in *Locatie Zuid-Hoofdweg* 9 boringen (verkennende fase 6; karterende fase 3).

De opgeboorde grond is gezeefd op een 4 mm zeef en bekeken op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Daarnaast zijn de diepte, lithologie en kleur (m.b.v. Munsell) bepaald alsmede alle overige bijzonderheden en archeologische indicatoren zoals houtskool, bewerkt of verbrand vuursteen, aardewerk, etc. Bij locaties *Pesse*, *Nieuweroord* en *Stuifzand Noord-Cavaljeweg* zijn de verkennende boringen op een 50 bij 40 grid geplaatst. In de karterende fase zijn extra boringen in een verdichtend grid geplaatst rond boringen waar in de verkennende fase een (deels) intacte bodem was aangetroffen. In *Locatie Pesse* zijn op het korfbalveld tevens boringen gezet om de begrenzing van het opgegraven en verstoorde gebied vast te stellen. Bij de locaties te *Fluitenberg* en *Locatie Stuifzand Zuid-Hoofdweg* zijn de boringen niet op een grid geplaatst (vanwege de geringe omvang of bestrating e.d.), maar zoveel mogelijk verspreid over het terrein. Van alle boringen zijn de RD-coördinaten bepaald met behulp van GPS. Een veldkartering is alleen

uitgevoerd voor het noordwestelijke deel van *Locatie Nieuweroord*. Op de andere locaties was dit wegens de begroeiing niet zinvol (zie Figuren 2 tot en met 5).

De hoogten van de boorlocaties zijn met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) bepaald. Voor de NAP-hoogtes en de RD-coördinaten van de afzonderlijke boorpunten wordt verwezen naar de boorstaten en boorbeschrijvingen in Appendix III.

Tijdens het veldonderzoek is het verwachtingsmodel zoals geformuleerd in paragraaf 2.5 getoetst.

3.2 Resultaten veldwerk (KNA 3.1 VS02, VS03)

Locatie Pesse

Bodem

De bodem bleek binnen *Locatie Pesse* grotendeels verstoord te zijn (zie Figuur 11). Een intact podzolprofiel bestaat uit een donkergrijze A-horizont, gevolgd door een E-horizont (lichtgrijze uitspoelingslaag), een B-horizont (donkerbruine inspoelingslaag), een BC-horizont (licht bruingle overgangslaag) en de C-horizont (geel zand waarin geen bodemvorming heeft plaatsgevonden).

In het plangebied is tijdens het boren geen intacte A- of E-horizont aangetroffen. De bouwvoor bestaat binnen het plangebied uit licht tot donkergrijs, matig fijn tot fijn zand. In boringen 28, 71 en 73 was sprake van een restant van een B-horizont. In boring 28 volgde deze direct onder de bouwvoor. In de andere twee boringen bevonden zich tussen de bouwvoor en de B-horizont een verstoorde laag en een opgebrachte laag van donkerbruin tot zwart, matig fijn zand. In boringen 2, 3, 7, 10, 52, 56, 57, 70, 72 en 74 is een deels intacte BC-horizont aangetroffen.

In de overige boringen bevond zich onder de bouwvoor de gele C-horizont of een verstoorde laag gevolgd door de C-horizont. De verstoorde laag heeft dezelfde kleur als de bouwvoor en is vermengd met geel zand. Onder de C-horizont bevindt zich keizand of keileem. Boring 48 is tot in de keileem verstoord. Boring 60 was tot een diepte van 130 cm verstoord en bevatte onderin baksteenspikkels. Mogelijk gaat het om een oude sloot of greppel.

Figuur 11: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Pesse*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: NW – 227,027/531,963; NO – 227,152/531,972; ZW - 226,937/531,597; ZO – 227,128/531,544). De begrenzing van de in de jaren '80 uitgevoerde opgraving is schetsmatig weergegeven met een rode lijn [naar: Google Earth].

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 11 boringen scherven aardewerk gevonden (zie Figuur 11). De vondsten uit boringen 23, 31, 33, 35 en 36 waren vanwege het formaat (< 1 cm) niet determineerbaar en zijn weggeselecteerd. De overige vondsten van scherven aardewerk (boringen 30, 44, 45, 56, 59 en 63) zijn beschreven in de vondstentabel (Tabel 4). De dateren uit de periode bronstijd tot en met nieuwe tijd. In boring 45 is een microkling aangetroffen. Er zijn geen cultuurlagen waargenomen.

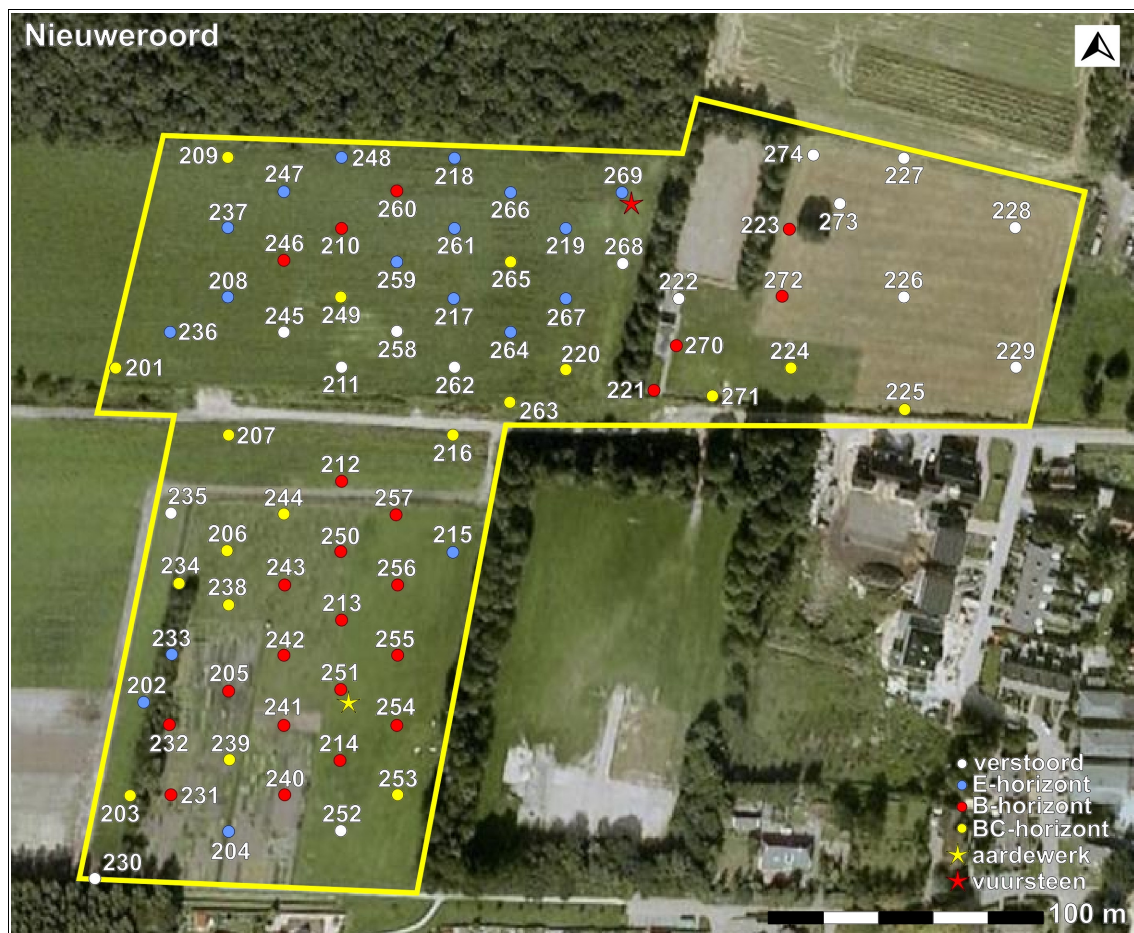
Locatie Nieuweroord

Bodem

De bodem bleek binnen *Locatie Nieuweroord* ten dele redelijk intact. Het noordelijke akkerperceel ligt deels op een zandkop. De bouwvoor bestaat binnen plangebied *Nieuweroord* uit zwart tot bruingrijs, matig fijn zand. In 22 boringen, met name in het zuidelijke deel van het plangebied, bevindt zich hieronder een laag veraard veen (zie Figuur 12). In boring 252 is deze laag het dikst (50 cm) en bevat veel plantenresten. De onderste helft van deze venige laag is in boring 252 sterk kleiig. In boringen 231, 232, 242 en 253 zijn eveneens kleiige lagen aangetroffen. Onder het veen of direct onder de bouwvoor is in een aantal boringen een E-horizont waargenomen (zie Figuur 12). Dit geldt voor de meeste op de flank van de zandkop gelegen boringen. In een groot aantal boringen is het podzolprofiel intact vanaf de B- of de BC-horizont. In 15 boringen bleek de bodem volledig te zijn verstoord. Dit geldt met name voor het meest oostelijke deel van het plangebied.

Archeologie

Tijdens het veldwerk is in boring 269, op de zandkop, een vuursteenafslag met negatief aangetroffen (zie Figuur 12). In boring 251 werden enkele kleine scherven aardewerk gevonden (< 1 cm) die zijn weggeselecteerd. Cultuurlagen werden niet waargenomen. Op de akker in het noordwestelijke deel van het plangebied is een veldkartering uitgevoerd die geen vondsten heeft opgeleverd. Wel lag aan het oppervlak veel natuurlijk vuursteen. Een veldkartering was op de rest van het terrein niet mogelijk vanwege de begroeiing aan het oppervlak.

Figuur 12: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Nieuweroord*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: NW - 234,232/527,507; NO - 234,558/527,480; ZW - 234,345/527,397; ZO - 234,195/527,235). [naar: Google Earth]

Locatie Fluitenberg

Bodem

In *Locatie Oost-Schuinedijk* is de bodem over het algemeen niet intact (zie Figuur 13). De bouwvoor bestaat uit donker bruingrijs, matig fijn zand. Bij de meeste boringen volgt onder de bouwvoor direct de lichtgele C-horizont. In boring 304 is een deels intacte B-horizont waargenomen met daaronder een BC-horizont. In boringen 301 en 314 is sprake van een BC-horizont.

In *Locatie West-Vijfhoek* bleek de bodem over het algemeen redelijk intact (zie Figuur 14). In één boring (boring 412) was sprake van een E-horizont. In boringen 401 en 406-409 zijn in de bouwvoor restanten van

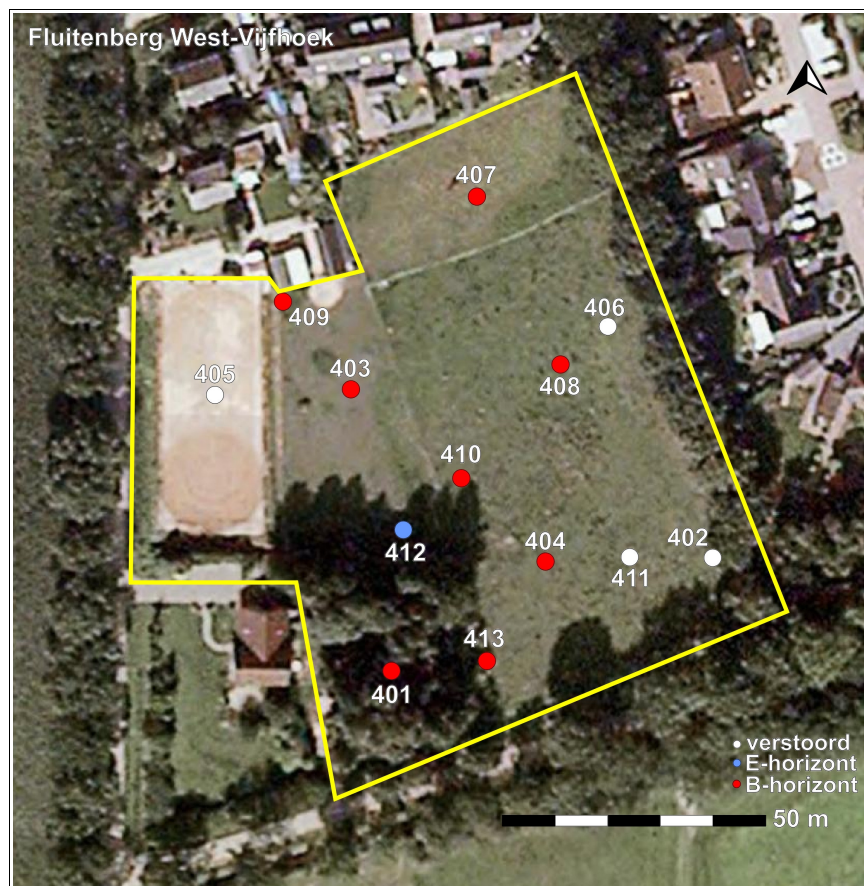
een vergraven E-horizont waargenomen. In 8 van de 13 boringen is het podzolprofiel gaaf vanaf de B-horizont. In de drie meest oostelijk geplaatste boringen bleek de bodem te zijn verstoord. Hier volgde onder de bouwvoor direct de C-horizont. In de paardenbak bleek de bodem tot ver in de C-horizont te zijn verstoord (b. 405).

Archeologie

In beide locaties te Fluitenberg werden in de opgeboorde grond geen archeologische indicatoren of cultuurlagen aangetroffen

Figuur 13: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Fluitenberg Oost-Schuinedijk*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: N - 227,336/528,335; O - 227,356/528,285; Z - 227,207/528,108; W - 227,128/528,231). [naar: Google Earth]

Figuur 14: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Fluitenberg West-Vijfhoek*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: N - 226,994/528,071; ZO - 227,029/527,958; Z - 226,970/527,938; NW - 226,913/528,030). [naar: Google Earth]

Locatie Stuifzand

Bodem

Binnen *Locatie Noord-Cavaljeweg* bleek de bodem deels intact te zijn. De bouwvoor bestaat uit matig fijn, bruingrijs zand. In boringen 526, 527 en 528, op het meest hooggelegen deel van het terrein, volgt hieronder de grijze E-horizont (zie Figuur 15). In dertien over het terrein verspreide boringen is een BC-horizont aangetroffen. Deze heeft een licht bruingele kleur. In elf boringen, eveneens verspreid over het terrein, is een bruine B-horizont aangetroffen. In tien boringen bleek de bodem geheel te zijn verstoord. De keileem bevond zich al tussen 50 en 100 cm onder het maaiveld.

Binnen *Locatie Zuid-hoofdweg* is de bodem eveneens deels gaaf. In de meest westelijke boring (b. 601) is een restant van een E-horizont aangetroffen (zie Figuur 16). In boringen 605 en 606 was sprake van een BC-horizont en in boringen 602, 603, 608 en 609 was het profiel intact vanaf de B-horizont. In boringen 604 en 607 bleek de bodem tot in de C-horizont te zijn verstoord. De keileem begint hier rond 70 tot 80 cm onder het maaiveld.

Archeologie

In de beide locaties te Stuifzand werden tijdens het veldonderzoek geen archeologische indicatoren of cultuurlagen waargenomen.

Figuur 15: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Stuifzand Noord-Cavaljeweg*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: N – 230,207/529,825; ZO – 230,213/529,648; O – 230,352/529,753; ZW – 230,032/529,648) [naar: Google Earth]

Figuur 16: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Stuifzand Zuid-Hoofdweg*: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het plangebied is met een gele lijn aangegeven (RD-coördinaten plangebied: N – 230,295/529,639; Z – 230,305/529,567; O – 230,336/529,607; W – 230,265/529,600). [naar: Google Earth]

Tabel 4: Gemeente Hoogeveen: overzicht van de vondsten die het booronderzoek heeft opgeleverd.

Vondstnr.	Coördinaten en locatie	Boornr.	Diepte	Afmetingen	Datering	Omschrijving
1	227,048 / 531,955 Pesse	30	0-60	1,5 x 2 cm en 1 x 1 cm	middeleeuwen	twee kleine scherven aardewerk
2	227,008 / 531,880 Pesse	44	0-40	5,5 x 3,2 cm	bronstijd - middeleeuwen	scherf aardewerk
3	227,026 / 531,929 Pesse	45	0-110	2 x 2 cm	middeleeuwen	scherf aardewerk
4	227,158 / 531,655 Pesse	56	0-85	6 x 4,5	nieuwe tijd	steengoed
5	227,154 / 531,767 Pesse	59	0	4,5 x 3 cm	nieuwe tijd	steengoed
6	227,026 / 531,800 Pesse	63	0-100	2 x 3 cm	middeleeuwen	scherf, vermoedelijk kogelpot
7	227,026 / 531,929 Pesse	45	0-110	1,8 x 0,4 cm	vermoedelijk mesolithicum	microkling
8	234,390 / 527,487 Nieuweroord	269	0-110	2,2 x 1,7 cm	-	afslag met negatief

4. Conclusies en advies

Locatie Pesse

Locatie Pesse ligt op een zandkop in de nabijheid van de dorpskern van het middeleeuwse Pesse, en grenst aan de zuidrand van de es. Binnen het plangebied zijn sporen aangetroffen van een middeleeuwse nederzetting die in 1981 en '82 deels is opgegraven. In de omgeving zijn archeologische vondsten gedaan uit de steentijd tot en met de ijzertijd en de middeleeuwen. Volgens de IKAW geldt voor het plangebied een middelhoge tot hoge trefkans voor archeologische waarden.

In een deel van *Locatie Pesse* heeft in het verleden een archeologische opgraving plaatsgevonden (zie Figuur 11). Er werd een middeleeuwse nederzetting aangetroffen die zich buiten het opgegraven terrein voortzet. De bodem in het gebied ten oosten van de opgraving zou door direct aan de opgraving voorafgaande diepploeg- en egalisatiewerkzaamheden volledig zijn verstoord.

Uit de resultaten van het huidige onderzoek blijkt dat de C-horizont in het zuidoostelijke deel van het korfbalveld, dat vrijwel vlak is, aanzienlijk dieper ligt dan in het noordwestelijke deel. In het zuidoostelijke deel ligt de overgang van de BC- naar de C-horizont namelijk rond een meter of meer beneden het maaiveld, terwijl in het noorden en westen de C-horizont al begint tussen 20 en 70 cm. Aangezien de bodem hier tot in de C-horizont verstoord is, zal de natuurlijke bovengrens van de C-horizont nog hoger hebben gelegen. Dit duidt erop dat het oppervlak in het westen oorspronkelijk hoger heeft gelegen dan in het oosten, wat wordt bevestigd door de resultaten van de opgraving (er werd een lage, noord-zuid georiënteerde rug waargenomen). Tijdens het huidige booronderzoek werd in een aantal boringen in het zuidoostelijke deel van het korfbalveld inderdaad een deels intact podzolprofiel aangetroffen. Mogelijk was dit deel van het terrein al afgedekt ter egalisatie toen met de opgraving werd begonnen. In dit deel van het plangebied kunnen goed bewaarde resten uit de steentijd aanwezig zijn. Ook kunnen diepere sporen (zoals paalgaten, afvalkuilen en waterputten) uit latere perioden aanwezig zijn. Dit geldt tevens voor de rest van het korfbalveld, met uitzondering van het opgegraven gedeelte.

Voor het overige deel van *Locatie Pesse* geldt dat de bodem grotendeels verstoord is. Alleen langs de oostrand van de maïsvelden is

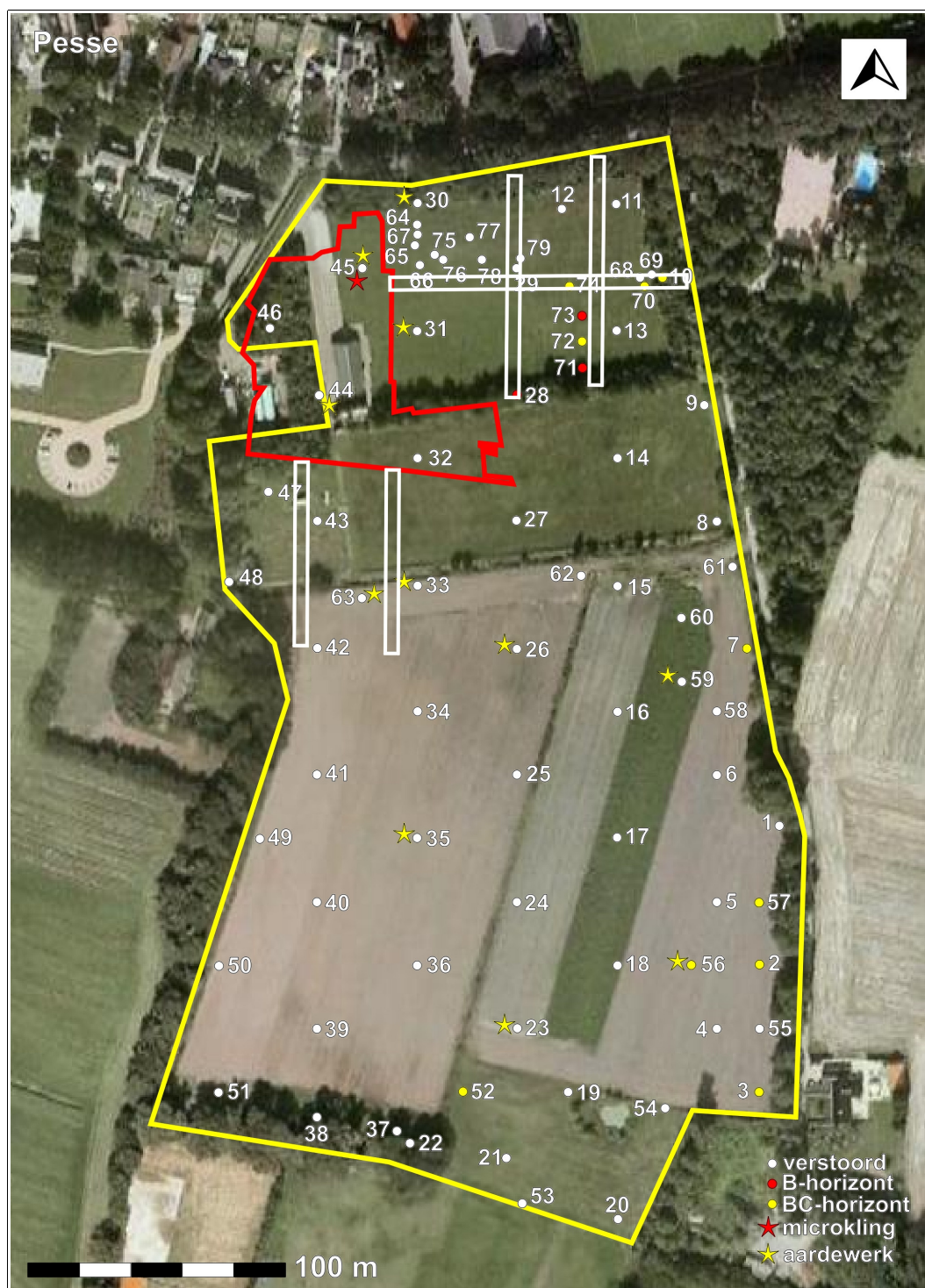
een restant van een podzolprofiel aangetroffen. De aanwezigheid van restanten van archeologische grondsporen is echter niet uit te sluiten.

Voorafgaand aan het veldwerk is voor *Locatie Pesse* een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. De resultaten van het veldwerk voldoen hier niet aan. Er werd verwacht dat de bodem ten oosten van de opgraving zou zijn verstoord. Dit bleek niet het geval te zijn. Wel bleek in het korfbalveld sprake te zijn van verstoringen als gevolg van een hogedruk waterleiding en drainagebuizen. Bij de ijsbaan is de bodem volledig verstoord/afgegraven tot in de C-horizont. Op het maisperceel is de bodem geheel verstoord als gevolg van ploegwerkzaamheden. Tijdens het veldwerk werden enkele scherven aardewerk en een microkling gevonden.

Advies

Tijdens de opgraving op het terrein van het korfbalveld en de ijsbaan in de jaren '80 de is oostelijke begrenzing van de middeleeuwse nederzetting niet gevonden. Dit betekent dat een onbekend deel van de vindplaats ten oosten van het opgegraven terrein, in het korfbalveld ligt. Ondanks de destijds uitgevoerde ploeg- en egalisatiewerkzaamheden is tijdens het huidige booronderzoek vastgesteld dat de bodem in een deel van het korfbalveld deels gaaf is. Dit houdt in dat zich hier nog archeologische resten van redelijke kwaliteit kunnen bevinden. Voor de rest van het korfbalveld (met uitzondering van het opgegraven deel) geldt dat de onderkanten van diepere sporen als paalgaten, waterputten en afvalkuilen nog aanwezig kunnen zijn. Om deze reden wordt geadviseerd om ten oosten en zuiden van het opgegraven terrein vijf proefsleuven aan te leggen, zodat kan worden vastgesteld of er nog intacte sporen van de nederzetting op het terrein aanwezig zijn en wat de begrenzing van de vindplaats is. De ligging van de proefsleuven is met witte lijnen ingeschetst in Figuur 17.

Met name voor de meest zuidwestelijk gelegen proefsleuf bestaat de kans dat huisplattegronden en andere nederzettingsresten aanwezig zijn. Het zuidelijke deel van *Locatie Pesse* is in gebruik geweest als akkerland. De kans dat zich hier nederzettingsresten bevinden is klein (pers. comm. H.R. Reinders, 20 november 2009). Ook is de bodem in dit deel van de locatie verstoord. Daarom worden hier geen proefsleuven geadviseerd.

Figuur 17: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Pesse*. De voorgestelde proefsleuven zijn met een witte lijn weergegeven.

Locatie Nieuweroord

Locatie Nieuweroord grenst aan de noordwestelijke zijde van het dorp Nieuweroord dat aan het eind van de achttiende eeuw is ontstaan. Uit het plangebied zijn geen vondsten bekend. Dit geldt tevens voor de directe omgeving van het plangebied.

De resultaten van het veldwerk voldoen aan het opgestelde verwachtingsmodel. De bodem bleek binnen *Locatie Nieuweroord* deels intact, wat betekent dat eventueel archeologische resten van redelijke kwaliteit kunnen zijn. Tijdens het veldwerk is een afslag gevonden op de flank van de in het noorden gelegen zandkop.

Advies

Op basis van de bovenstaande resultaten concluderen wij dat de aanwezigheid van archeologische waarden niet is uit te sluiten. Zandkoppen waren in het verleden geliefde locaties voor bewoning. Aangezien de bodem rond de zandkop in *Locatie Nieuweroord* deels intact is en op de flank van de zandkop een vondst is gedaan, bestaat hier een grote kans op gawe archeologische grondsporen. Daarom adviseren wij om over de zandkop een proefsleuf aan te leggen. Op deze manier kan de aard en omvang van de vindplaats worden vastgesteld. In Figuur 18 is de voorgestelde proefsleuf met witte lijnen ingetekend.

Locaties Fluitenberg

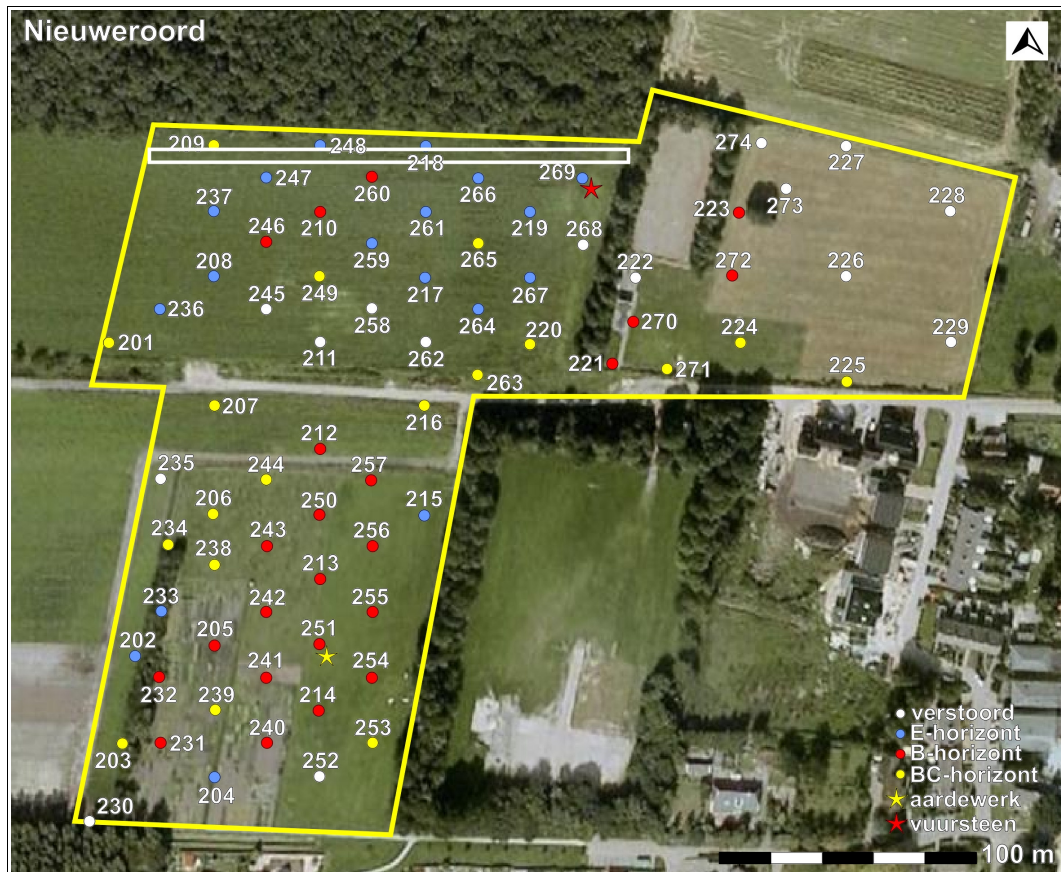
De locaties te Fluitenberg liggen in het dorp Fluitenberg op een dekzandrug. Volgens de IKAW geldt voor het plangebied een middelhoge trefkans voor archeologische waarden. Uit de locaties zelf zijn geen vondsten bekend. Wel zijn in de omgeving van het plangebied bewoningsresten uit het mesolithicum en de ijzertijd gevonden.

Tijdens het veldwerk bleek dat de bodem in *Locatie Oost-Schuinedijk* grotendeels verstoord is. De kans op aanwezigheid van intacte archeologische waarden is hier dan ook klein. In *Locatie West-Vijfhoek* bleek de bodem wel deels intact te zijn. In beide locaties werden geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Advies

Voor *Locatie Oost-Schuinedijk* is de kans op aanwezigheid van intacte grondsporen en archeologisch materiaal *in situ* klein. Vanwege de redelijke kwaliteit van de bodem in *Locatie West-Vijfhoek* kan de aanwezigheid van archeologische waarden hier niet worden uitgesloten.

Tijdens het veldonderzoek zijn hiervoor echter geen aanwijzingen gevonden. Er zijn op beide locaties geen vondsten of cultuurlagen aangetroffen. Zowel voor *Locatie Oost-Schuinedijk* als voor *Locatie West-Vijfhoek* geldt daarom dat nader archeologisch onderzoek niet nodig wordt geacht.

Figuur 18: Gemeente Hoogeveen, *Locatie Nieuweroord*. De voorgestelde proefsleuven zijn met een witte lijn weergegeven.

Locaties Stuifzand

De locaties te Stuifzand liggen in elkaars directe nabijheid aan de noordzijde van het dorp. Voor *Locatie Noord-Cavaljeweg* geldt volgens de IKA^W een lage trefkans voor archeologische waarden en voor *Locatie Zuid-Hoofdweg* geldt een middelhoge trefkans. Uit de locaties zelf zijn geen archeologische vondsten bekend. In de omgeving zijn enkele vondsten uit de steentijd gedaan.

De podzolbodem bleek binnen de beide locaties deels intact te zijn. Er zijn echter geen archeologische indicatoren aangetroffen. Ook zijn er geen cultuurlagen waargenomen.

Advies

De aanwezigheid van archeologische waarden kan voor de plangebieden te Stuifzand niet worden uitgesloten. Aangezien de bodem deels intact is kunnen archeologische sporen van redelijke kwaliteit aanwezig zijn. Er zijn tijdens het veldonderzoek echter geen vondsten gedaan die hierop wijzen. Daarom wordt nader archeologisch onderzoek voor beide locaties niet noodzakelijk geacht.

Voor alle locaties geldt dat indien er bij de uitvoering onverhoopt toch archeologische grondsporen worden aangetroffen en/of vondsten worden gedaan, deze conform de Monumentenwet 1988 artikel 53 & 54 direct dienen te worden gemeld bij zowel de gemeente Hoogeveen als de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen, 0592-305932 / 06-22662601, w.sanden@drentsplateau.nl.

Appendix I

Gemeente Hoogeveen, Locaties te Pesse,
Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand

Archeologische periodes

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 – heden

Appendix III

Gemeente Hoogeveen, Locaties te Pesse,
Nieuweroord, Fluitenberg en Stuifzand

Boorbeschrijvingen volgens
Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode